

HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

David Harrington:

'Kronos tilt muziek naar deze tijd'

**Belangeloze
BEMOEIZUCHT**

**NIEUWE VADERS—
en hun zorgkindjes**

"ODE HELPT DE GEEST OM
SOEPEL TE BLIJVEN WAAR-
DOOR JE MOEDIGER KEUZES
KUNT MAKEN IN JE LEVEN".
LINDA VAN DYCK, ACTRICE

Beste lezer,

U bent betrokken bij wat er in de wereld gebeurt. Daarom probeert u op de hoogte te blijven via kranten, opiniebladen en TV. U boort diverse nieuwsbronnen aan voor een gebalanceerde visie. Maar welk medium je tegenwoordig ook raadpleegt, je komt veelal dezelfde onderwerpen en invalshoeken tegen.

Daarom zijn we vier jaar geleden gestart met Ode, kroniek van de onderstroom. Een opinieblad dat zesmaal per jaar nieuws behandelt dat buiten de 'mainstream'-media valt. Kortom, we signaleren, bundelen en becommentariëren nieuwe visies om u kennis te laten maken met een andere realiteit. Ode meent niet te weten hoe het moet, maar laat zien hoe het ook zou kunnen.

Ode heeft een frisse kijk op de wereld en gaat uit van de mogelijkheden van morgen. Of het nu politiek, economie, gezondheid, samenleving of onze persoonlijke vooruitgang betreft. De perfecte aanvulling op de dagelijkse actualiteiten.

Ontdek met Ode de onderstroom als bron van inspiratie en reserveer een proefabonnement. U ontvangt Ode dan een half jaar en betaalt voor deze drie nummers geen 45 maar 30 gulden. Het enige dat u hoeft te doen is de coupon in te vullen en op te sturen.

Wij zien ernaar uit Ode ook voor u te mogen maken.

Met beste groeten,
namens Ode,

Jurriaan Kamp
Jurriaan Kamp
Hoofdredacteur

"IK SLA ODE NOOIT OVER WANT
WAT IK ERIN LEES IS ALTIJD EEN
PAREL IN MIJN GEDACHTEN".
JOHAN STEKELBURG,
BURGEMEESTER VAN TILBURG

"HET FIJNSTE VAN ODE VIND IK DAT
JE DE WERELD VANUIT EEN ANDER
STANDPUNT TE ZIEN KRIJGT,
WAARDOOR JE ZELF BETER
JE GEDACHTEN KAN VORMEN".
DORINE DE VOS, MEDE-OPRICHTER
HOTEL NEW YORK IN ROTTERDAM

Drie nummers van Ode op proef voor de prijs van twee

JA, stuur mij het komende half jaar Ode toe!

Ik betaal voor deze drie nummers 30 in plaats van 45 gulden.

naam: _____ m/v

adres: _____

postcode: _____ plaats: _____

telefoon: _____

Ik betaal per

☐ acceptgiro

☐ machtiging van bankrekening

Handtekening: _____

Stuur deze coupon nog vandaag in een envelop naar:
Ode, Antwoordnr. 2402, 3000 VB Rotterdam. Postzegel hoeft niet, mag wel.

"HET DENKEN EN HANDELEN IN
DE MEDISCHE WETENSCHAP
-MAAR DAAR NIET ALLEEN-
VOLGT EEN BEPAALD STRAMIEN;
MEESTAL GEACCEPTEERD ALS HET
BESTE VAN DEZE TIJD. BIJ HET LEZEN
VAN ODE BESEF JE DAT DIT ZO IS, MAAR
OOK DAT HET HEEL ANDERS KAN".
PROF. DR. HANS GALJAARD,
ERFELIJKHEIDSKUNDIGE

EEN UITGAVE VAN UITGEVERIJ BENTOTA BV

VEERHAVEN 12C
3016 CJ ROTTERDAM

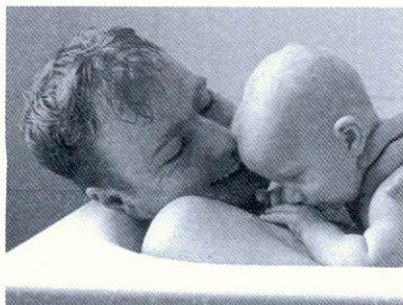
POSTBUS 2402
3000 CK ROTTERDAM

TELEFOON +31 10 4360995

TELEFAX +31 10 4360871

E-MAIL ODE@ODE.NL

in dit nummer

Nieuwe vaders

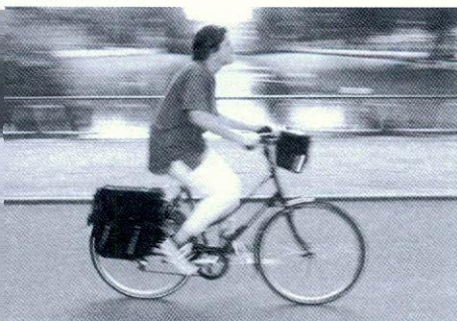
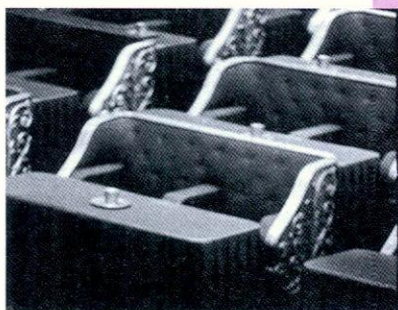
Ook al is zo'n kleintje soms 'stomvervelend', de nieuwe vaders zorgen vol overtuiging. 'Mijn kind is mijn ambitie geworden.'

PAGINA **4**

Monumenten van taal

Een goed verhaal geeft pijn een plek. Dat gaat op voor een individu, maar ook voor een samenleving. Twee betogen.

PAGINA **16**

Bemoeizucht

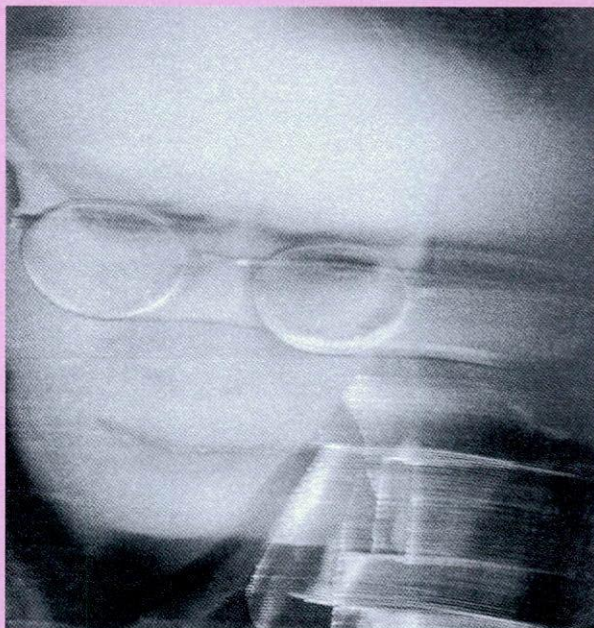
Zonder vrijwilligers zouden veel zinvolle projecten geen enkele kans van slagen hebben. De 'Bemoei-jed'r-mee-prijs' zet die vrijwilligers in het zonnetje. Een bezoek aan drie projecten.

PAGINA **22**

Weg spontaniteit

Sinds de zus van Conny vijftien jaar geleden spoorloos verdween, kijkt ze heel anders tegen de wereld aan. Aflevering uit de serie 'Het Keerpunt'.

PAGINA **28**

'Het was alsof mijn oren stierven'

David Harrington, oprichter en eerste violist van Kronos, leeft voor muziek. Maar toen zijn zoon Adam plotseling stierf, kon hij een tijd nergens meer naar luisteren. Onlangs was hij in Nederland om het 'Requiem voor Adam te spelen'. En om door het straatje van Etty Hillesum te lopen. 'Als ik Hillesums dagboek lees, hoor ik gewoon de *sound* van Kronos.'

PAGINA **10**

en verder

Stellingen voor de 21ste eeuw	9
Chinese wijsheid	14
Denken & Doen	26
Nieuws	30
Colofon/Cryptogram	34

De vader die op zondag het vlees snijdt en verder nooit thuis is, is definitief verleden tijd. Moderne vaders zorgen net zo hard als moeders. Hoe bevalt deze mannen hun nieuwe rol? 'Ik sta anders, echt anders in de wereld.'

Gert van Dijk

Nieuwe vaders

Bert Molewijk, 32 jaar. Werkt vier dagen per week als onderzoeker in een medisch centrum. Leeft samen met Janet, werkzaam bij de politie. Zoon Max, zes maanden, gaat drie dagen per week naar het kinderdagverblijf.

"Sinds Max is geboren onderga ik mijn leven met meer berusting. Nu is het duidelijk: dit ben ik, dit wil ik. Daarvoor waren alle opties nog open. Vooraf maakte ik me wel zorgen over de dingen die zouden verdwijnen als ik vader zou worden. Voor de geboorte van Max heb ik nog een reis gemaakt van zes weken door Zuid-Amerika, omdat ik dacht dat ik het daarna wel zuur zou krijgen. Dat is me enorm meegevallen. Het is geweldig om van zo dichtbij te genieten van een klein mensje dat elke week iets leert dat in mijn ogen ontzettend groots en spannend is. In die zin komt de spanning en het avontuur die ik als niet-ouder in reizen, stappen en vriendschappen zocht, anders maar dubbel en dwars terug. Het avontuur, de sensatie en de verwondering zitten opeens heel dichtbij huis.

Het woord gezin heeft, ik denk ook door mijn eigen opvoeding, voor mij een heel positieve klank. Het is een soort vast honk van waaruit iedereen zijn of haar dingen doet en weer naar terugkeert. Ik hoop zo iets ook te kunnen bieden aan mijn kinderen. Daarom kies ik voor een wekelijkse 'vaderdag'. Samen spelletjes doen, communiceren, kijken wat zo'n baby wil. Dat bindt je met je zoon. Elke keer aan het eind van zo'n vaderdag heb ik nog veel sterkere gevoelens voor Max dan ik al had.

Laatst was ik met hem op de markt, begon-ie ineens met z'n tong 'pfffrrrrt' te doen. Dan ben ik verkocht. Heb ik daar als volwassen vent tien

minuten tegenover hem gestaan, om ook 'pfffrrrrt' te zeggen. Dan doet de rest van de wereld er even niet toe.

Echt een soort verliefdheid.

Door Max is m'n werk minder zwaar geworden, de stress wordt gerelativeerd. Als ik na mijn werk een uur met Max speel, dan denk ik: voor mijn part promoveer ik nooit, ik heb jou toch? Ik ben in mijn werk ook gedisciplineerder en gemotiveerder, zit minder te kletsen. Want overwerken kan bijna niet meer: Max moet op tijd van de crèche gehaald.

Janet en ik zijn in die zes maanden dat Max er is één keer een avond weggeweest en toen zaten we nóg de hele avond over hem te praten. Dat moet je in de gaten houden, want

'Laatst was ik met hem op de markt, begon-ie ineens met z'n tong 'pfffrrrrt' te doen'

voor je het weet vervreemd je van elkaar. Twee werkende ouders met een kind is hard werken. Elke avond hebben we een soort vergadering: hoeveel flesjes zijn er op de crèche, wat voor kleertjes zijn er, waar bij het station zet je de auto neer zodat de ander daarmee weer naar de crèche kan, hoe laat haal je hem op? En dan het vooruit plannen en invriezen van de afgekolfde borstvoeding...in die zin is het een zwaar leven, maar tegelijkertijd is onze relatie wel romantischer geworden. Dan zitten we op de bank samen te kijken hoe hij slaapt. Of we draaien muziek van vroeger en schuifelen buik aan buik door de woonkamer, wetend dat 'ons' kind boven nietsvermoedend slaapt."

FOTO'S: CAECILIA VAN DER DRIFT

Bert Molewijk en Max

Piet Vergunst, 40 jaar. Werkt fulltime thuis als productontwikkelaar van een trainings- en adviesbureau. Leeft samen met Ada, stewardess. Dochter Rosa, anderhalf, gaat een dag per week naar een gastgezin.

"De geboorte van Rosa is het belangrijkste dat ooit in m'n leven is gebeurd. En nog steeds, na anderhalf jaar, heb ik bij alles wat ik doe Rosa in gedachten. Als ik denk aan de toekomst, aan een baan, aan een huis, aan spullen, dan is dat voor haar. Geld is voor Rosa. Werken is voor Rosa. Ik had nooit gedacht dat zij in deze allesoverschaduwende mate mijn leven zou bepalen, maar ik vind het niet erg dat het zo loopt. Ik ben niet

'Voor Rosa hoef ik niks op te geven: zij is mijn ambitie geworden'

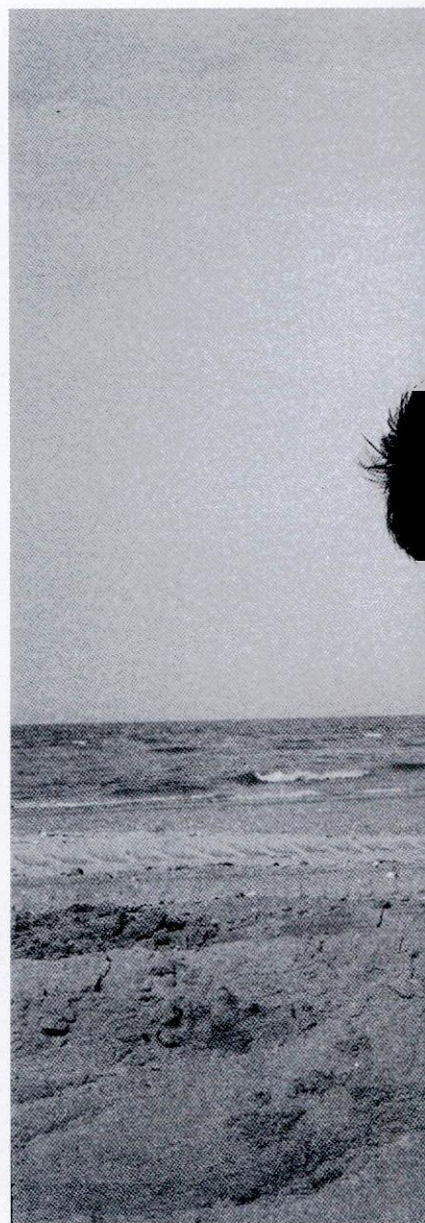
ambitieuus in die zin dat ik een groot huis of een grote auto moet hebben. Voor Rosa hoef ik dus niks op te geven: zij is mijn ambitie geworden. Ik werk thuis en omdat ik op tijd mijn producten lever, doen mijn baas en collega's niet moeilijk. Als thuis werken niet mogelijk was geweest, was ik echt naar een ander bedrijf gegaan. Al voor de zwangerschap van Ada werkte ik hier naar toe, door een goede computer te kopen, een verbinding met de computer op het bedrijf aan te leggen en dat soort zaken. Mijn werktijden pas ik zo aan dat ik werk als Rosa naar het gastgezin is of slaapt. De band die met haar heb, kan alleen maar zo zijn omdat ik er veel ben. Wat ik lastig vind, is dat je soms bijna verplicht bent om een kind straf

te geven, bijvoorbeeld als ze met eten gooit, terwijl je eigenlijk jezelf straf zou moeten geven. Want jij hebt vijf stappen eerder dingen fout gedaan waardoor zij nu met eten gooit. Ik trap steeds in die cirkel: ik doe iets niet goed, daardoor doet zij iets wat niet mag en moet ik haar een standje geven. Dat is iets in opvoeden waar ik moeite mee heb.

Het huilen en schreeuwen vind ik ook moeilijk. Hoe veelvormig de communicatie met een kind ook is, als het iets wil, dan is er geen nuance meer. 'Nu even niet, strakjes', werkt niet. Het is me van mezelf tegengevallen hoe ik daarmee om ga. Ik word er geïrriteerd van, ga ruzie lopen maken, doe de dingen gewoon niet meer goed.

Vlak na de geboorte stonden Ada en ik vaak samen bewonderend naar Rosa te kijken. De periode daarna is Rosa langzamerhand tussen ons in komen te staan, we begonnen over haar hoofd heen tegen elkaar te praten. Je moet toch allebei opnieuw je balans zoeken. Pas nu, zoveel maanden verder, is dat aan het veranderen. Rosa is tot rust gekomen, beweegt zich gemakkelijker in de wereld en huilt minder uit frustratie. Nu doen Ada en ik ook weer dingen samen. We kunnen weer praten over de dingen die met ons gebeuren, zijn ook weer bezig om onze kansen en mogelijkheden te ontplooiën, zoals we altijd gedaan hebben.

Ik wil absoluut meer kinderen. Kinderen hebben veel meer aan andere kinderen dan aan hun ouders. Het is ook goed voor mij, want ik ben momenteel wel heel erg op Rosa gericht. Ik weet van mezelf dat ik nogal een zorgende natuur heb en ik moet oppassen dat ik niet ga 'overzorgen'. Ik moet er echt op letten dat zij niet de dupe wordt van mijn al te dikke donzen deken."

Piet Vergunst en Rosa

Ewald Engelen, 36 jaar. Werkt vier dagen per week aan een proefschrift bij de afdeling Wijsbegeerte. Leeft samen met Miranda, freelance regisseur van bedrijfsfilms. Dochter Bobbie, twee jaar, gaat drie dagen per week naar het kinderdagverblijf.

"We hebben Bobbie niet gepland. Miranda besloot om met de pil te stoppen en ik ben daar stilzwijgend mee akkoord gegaan. Toen was ze op een gegeven moment zwanger. Het is maar goed dat het zo is gegaan, want als ik vooraf uitgebreid in de gelegenheid was geweest om alle voor- en nadelen tegen elkaar af te wegen, als daar de beslissing van afhankelijk

was geweest, dan hadden we waarschijnlijk nog steeds geen kind gehad. Het valt me heel erg op dat het echt niet uitmaakt wie de verzorging op zich neemt. Wie er ook voor Bobbie zorgt, als je het een week doet, dan trekt ze naar je toe. Het gaat er kennelijk niet om wie het is, als diegene maar liefde en aandacht voor haar heeft.

Voordat je een kind hebt, zijn er zaken waarvan je je voorneemt dat je ze nooit zult doen. Dat je nooit over jezelf zult spreken als 'pappa' bijvoorbeeld. Dat je nooit kinderhandjes vol etensresten zult aflikken, of met je eigen speeksel chocoladevlekken van het wangetje wrijven, zoals je

eigen moeder tot je grote afschuw altijd bij jou deed. Dat doe je dus allemaal wel. Je hebt eerst niet eens in de gaten dat je iets doet waarvan je vijf jaar geleden rode bulten had gekregen.

Ik ben met Bobbie alleen maar met hele kleine dingen bezig: een toren van lego bouwen, drukknoopjes leren dichtdoen, kleine zinnnetjes leren. Over haar toekomst maak ik me niet zo druk. Wat ik hoop is dat ze in staat zal zijn om verkeerde routes in te slaan, te beseffen dat het verkeerde routes zijn en ze dan weer te herstellen. Maar de gedachte dat ik haar concrete dingen mee zou kunnen geven, heb ik niet. Ik weet dat ik veel

invloed heb op wie zij later zal worden, maar ik kan daar heel weinig insturen. Het meeste doe je door te doen wat je doet en te zijn wie je bent.

Het hebben van een kind dwingt je tot een ander soort reflectie. Het gaat niet meer om de vraag 'wie ben ik', of om een andere grote vraag, maar om reflectie die inzicht biedt in hele concrete situaties. Over waarom kinderen op een bepaalde manier reageren bijvoorbeeld. Dat levert een prettig soort praktische kennis op. Zonder kind heb je de indruk dat je jezelf kunt maken, dat je kunt worden die je zijn wilt. Als je vader bent, vervaagt die gedachte. Dat kind stelt ►

Ewald Engelen en Bobbie

eisen en daar moet je aan beantwoorden, of je nu wilt of niet. Er moet een broek verschoond, er moet gegeten, er moet geknuffeld. En dan kun je twee dingen doen: je kunt je eigen

*'Laten we wel wezen,
soms is het ook
stomvervelend om
met een kind
op te trekken'*

prioriteiten aanhouden, ik wil dat artikel nog lezen, ik zou dat telefoontje nog plegen en ik heb nu even geen tijd voor jou. Of je zegt: 'Okay, ik

doe het in jouw tempo, ik zet er geen druk op en ik zie wel wanneer ik dat artikel lees'. Die tweede route moet je met vallen en opstaan leren. Af en toe vind ik dat nog steeds moeilijk. Want laten we wel zijn, soms is het ook stomvervelend om met een kind op te trekken.

Een kind geeft rust en geduld. Je leert je aan te passen aan het veel tragere tempo van het kind. Je leert om in het moment te leven, niet steeds vooruit te kijken naar wat er gedaan moet worden of naar wat komen gaat. Dat is belangrijk. Het is toch een verlies om het 'nu' steeds maar te vullen met 'straks' of 'gisteren'. Een kind leert je om bij het 'nu' te blijven. Je bent op weg naar de bakker. Je wandelt, boven je ruisen de bladeren,

er zijn rimpelingen in het water. 'Kraai' zegt ze. Ja, een kraai. Zwarte snavel. Op dat moment is de kraai het enige wat er toe doet. Meer is er niet. Dat is mooi, dat is goed, zo hoort het."

Stellingen voor de 21e eeuw

Wie een visie wil ontwikkelen op de toekomst, zal in een zee van vragen een koers moeten uitzetten. De volgende stellingen geven de richting aan waarin het Humanistisch Verbond denkt.

Pluriforme scholen

In de 21e eeuw zijn scholen pluriform en toegankelijk voor iedereen. Ze vormen kinderen in gelijkwaardigheid, diversiteit en een open dialoog. Onderwijs vanuit één godsdienst past niet meer in onze pluriforme samenleving.

Delen van zorg

De basisgezondheidszorg in ontwikkelingslanden krijgt voorrang boven oneindige verfijning van medische technieken in het Westen. We moeten onze zorg en zorgkennis mondiaal spreiden.

Basisvak

Sociaal-ethische oriëntatie wordt een verplicht basisvak op alle scholen. Daarnaast zorgen scholen voor een pluriform aanbod van levensbeschouwelijke vorming.

Zorgverlof

Zorgen moet in de 21^e eeuw voor iedereen vanzelfsprekend worden. Werkgevers geven zorgverlof. Er komt een sociale zorgplicht als stage op scholen.

Ouders helpen

Ouders verdienen ondersteuning bij de steeds complexere opvoedingsvraagstukken. De overheid zorgt voor bureaus waar ouders professioneel advies kunnen krijgen.

Levensende

In de 21^e eeuw stellen we kwaliteit van leven boven kwantiteit van leven. Iedereen heeft recht op een waardig levensende. Zorger, verzorgde en de zorgwereld garanderen een menswaardige zorg en bestrijden zorgafhankelijkheid. De regie over het eigen leven staat centraal.

Reageren? Graag!

Deze (licht bewerkte) stellingen zijn geselecteerd uit de stellingen die onlangs besproken werden op de Algemene Ledenvergadering. Ze geven nog geen officieel standpunt weer, maar zijn gekozen als uitgangspunt voor discussie. De uitgewerkte stellingen zullen, toegelicht met praktijkvoorbeelden, worden gepubliceerd en uitgegeven. Mocht u aanvullingen of kritiek hebben op de stellingen, maak die dan per e-mail kenbaar; wellicht kan de redacteur van het boekje dit verwerken (e-mail: info@lb.humanistischverbond.nl). Als u op de hoogte gehouden wilt worden van deze publicatie, kunt u een e-mail sturen naar hetzelfde adres, of een kaartje naar het HV, afdeling Publieksvoorlichting, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.

In het oktober- en novembernummer van de *Humanist* volgen meer stellingen.

'Ik wil z
erv

David Harrington (49) is oprichter en eerste violist van Kronos, het 'strijkkwartet in spijkerbroek' waarmee hij al jaren over de hele wereld trekt. Een gesprek over muziek, Van Gogh, Etty Hillesum en de plotselinge dood van zijn zoon. 'Het was alsof ook mijn oren stierven.'

Eric Boekel

nvolle muzikale aringen creëren'

FOTO: NITIN VADAKUL

Klassieke muziek is voor veel mensen iets elitaire, en een strijkkwartet roept al helemaal een beeld op van keurige heren in rokkostuum die uiterst serieus voor een overwegend grijs publiek mooie klassiekers spelen. Maar David Harrington, oprichter en eerste violist van het Amerikaanse Kronos-kwartet, past absoluut niet in dat beeld - en wil dat ook niet. Klassieke muziek een luxe voor bemiddelde westerlingen? Als door een wesp gestoken veert hij op en grijpt op zijn hotelkamer in een rommelige stapel pas aangeschafte cd's. Door zijn vingers glijden zeemansliederen van de Bahamas uit 1935 en hofmuziek uit Uganda. Dan vindt hij wat hij zoekt. "Moet je dit eens horen: prachtig, uniek!" Klagerige, krakerige klanken stijgen op uit de speakers van zijn portable cd-speler. Het blijkt om een Turkse musicus uit de jaren twintig te gaan. "Muziek is van alle tijden en alle culturen. Het is toch ongelooflijk dat deze muziek mij na tachtig jaar nog steeds zo kan raken? Hier ga ik zeker een keer iets mee doen."

Het strijkkwartet, als muziekvorm uitgevonden door Haydn, was aanvankelijk bedoeld als een soort verstrooiende muziek voor in kleine kring. Het is een sterke muzikale uitdrukkingsvorm gebleken. De vier strijkinstrumenten (twee violen, altviool en cello) combineren erg goed en hebben samen een groot bereik. Ze bieden bijna eindeloze uitdrukkingsmogelijkheden. Zeker sinds

Beethoven het strijkkwartet later in zijn leven gebruikte om nieuwe muzikale ideeën in uit te werken, is het strijkkwartet voor componisten een soort tuin geworden waarin ze kunnen experimenteren.

"Het strijkkwartet is in mijn ogen nog steeds een van de mooiste en meest expressieve kunstvormen", zegt Harrington. "En met Kronos tillen we die vorm naar deze tijd. We treden op in gewone kleding en spelen vrijwel alleen maar werken van levende componisten die speciaal voor ons kwartet schrijven. Op die manier vertolken we wat er op dit moment in de wereld leeft. Want componisten worden beïnvloed door en reageren op wat er om hen heen gebeurt en dat klinkt onherroepelijk door in hun muziek. We laten expres componisten uit de hele wereld voor ons schrijven en beperken ons niet tot de gewone klassieke muziek, maar verkennen ook jazz en wereldmuziek. Grenzen kennen we niet."

Kraai

Op de jaarlijkse tournees doet Kronos steevast ook Nederland aan. Harrington voelt zich verbonden met ons land. "Op mijn tiende nam mijn oma me mee naar een tentoonstelling met enkele schilderijen van Van Gogh. Die maakten toen al een diepe indruk op me. Elke keer als ik in Amsterdam ben, ga ik kijken naar het *Korenveld met kraaien*. Wat moet je geleden hebben om zo'n aangrijpend schilderij te kunnen maken! En dan de *Zonnebloemen*! Dat is toch een ►

Kronos

Het Amerikaanse Kronos-kwartet geldt al jaren als een grensverleggend strijkkwartet. Eerste violist David Harrington richtte het kwartet in 1973 op met als doel zoveel mogelijk levende componisten aan te zetten om voor Kronos muziek te schrijven. Dat leidde al tot zo'n vierhonderd nieuwe werken. Kronos bracht ongeveer dertig cd's uit met werken van Phillip Glass tot Shostakovich en van Jimi Hendrix tot Thelonious Monk.

Omdat het altijd op de grens van genres opereert, wordt Kronos geprezen door muzikale ontdekkingsreizigers en verafschuw door het meer traditionele publiek. Vast staat dat het vrijwel overal volle zalen trekt en cd-verkopen haalt waar menig klassiek ensemble jaloers op is. Verschillende opnamen sleepten prijzen in de wacht. Zo kreeg de cd *Black Angels* uit 1990 een Nederlandse Edison als beste modern klassieke cd. Kronos is vijf maanden per jaar op tournee en doet elk jaar stevast Nederland aan.

Wie meer informatie wil via Internet kan terecht op de officiële website: www.kronosquartet.org. Ook aardig is de site van een Amerikaanse fan: www.lochnet.com/client/gslkq/html.

complete herdefinitie van de kleur geel? Ongelooflijk. En zijn brieven zijn ook prachtig. Ik zou dolgraag wat voor Van Gogh spelen en hem dan naar zijn mening vragen.” Ook met een andere Nederlander, Etty Hillesum, voelt Harrington een speciale band. Hillesum stierf in 1943 in een concentratiekamp en haar dagboeken worden sinds hun publicatie in 1981 beschouwd als een van de meest ontroerende getuigenissen van de oorlogsjaren. Harrington kreeg in

Trains uit, een werk van Steve Reich waarin de componist het feit dat treinen bij de Jodenvervolging zo'n belangrijke rol speelden probeert te verwerken. Terwijl we dit werk aan het spelen waren, had ik ineens sterk het gevoel dat Hillesum heel dicht bij me was. De volgende ochtend ging ik min of meer toevallig na waar in Amsterdam zij nu precies had gewoond. Dat bleek vlakbij het Concertgebouw te zijn. Ik ben toen

naar die straat gelopen. Al die tijd voelde ik een enorme verbondenheid met haar. Sinds die tijd is Amsterdam voor mij de stad van Etty Hillesum. En van het Van Gogh-museum natuurlijk.”

Platenclub

Harrington raakte serieus verslingerd aan muziek toen hij op zijn twaalfde lid werd van een platenclub. Hij had toen al enkele jaren vioolles. De allereerste plaat die hij bestelde was een laat strijkkwartet van Beethoven door het Budapest strijkkwartet. “Ik vond dat prachtige muziek: zo rijk, zo vol en zo mooi gespeeld. Dat raakte me enorm.” Toen hij zestien was, ging hij viool studeren aan het conservatorium van Seattle. Ken Benshoof gaf daar compositieles. “Het was voor het eerst dat ik in contact kwam met een levende componist. Ik vroeg hem of hij een nieuw stuk wilde schrijven voor het kwartet waar ik toen in speelde. Dat wilde hij wel en zo ontstond een levendige samenwerking. Hij schreef een deel, wij speelden en bediscussieerden het. Soms paste hij dingen aan. Langzamerhand werd het zo steeds meer *mijn* muziek. Dat was een heel nieuwe, essentiële ervaring voor me.”

Maar muziek kan nóg director.

‘Als ik Hillesums dagboek lees, hoor ik gewoon de sound van Kronos’

1985 de Engelse vertaling van *Het verstoorde leven* cadeau van zijn vrouw. Hij was meteen verkocht. “Ik had het gevoel dat ik haar altijd al had gekend. Haar eerlijkheid, de eigenzinnigheid waarmee ze in het leven stond, haar gevoeligheid. Als ik haar dagboek lees, hoor ik gewoon de *sound* van Kronos. Niet zozeer één bepaald werk, maar de kwaliteit van ons geluid.”

De fascinatie van Harrington voor Hillesum neemt lyrische vormen aan. “Jaren geleden voerde ik met Kronos in het Concertgebouw *Different*

Het Kronos-kwartet. Harrington tweede van links.

In 1972 hoorde Harrington op de radio voor het eerst *Black Angels* van George Crumb, een modern strijkkwartet dat is bedoeld als aanklacht tegen de Vietnam-oorlog. "Ik was echt *shocked*. Dit was het soort muziek waarnaar ik altijd op zoek was geweest. De veelzijdigheid, de klankeffecten en het engagement spraken me enorm aan. Het is kennelijk mogelijk dat levende mensen iets componeren waarvan ik het gevoel krijg dat de muziek iets over mijn leven vertelt, iets zegt over hoe de wereld er op dit moment voorstaat. Ik speelde sinds een jaar in een traditioneel Canadees orkest, maar besloot dat ik mijn leven wilde wijden aan dit soort nieuwe muziek en richtte een paar maanden later een eigen kwartet op, het Kronos kwartet." Dat engagement zoekt Kronos sindsdien bewust op. Een voorbeeld? "Ik ken een Servische die ooit bij ons in San Fransisco compositie studeerde. Ten tijde van de oorlog was zij in Servië. Ik maakte me zorgen om haar, vanwege alle bommen die op haar

*'Ik was shocked.
Naar deze muziek
was ik altijd op
zoek geweest'*

land werden gegooid. Toen ze eenmaal veilig vanuit Boston belde, vroeg ik haar iets te doen met haar ervaringen, er een muziekstuk over te schrijven. Door zo'n muzikaal statement kunnen wij mensen laten ervaren hoe het is als je land wordt verwoest. Want ook in Servië wonen natuurlijk heel veel normale mensen die niets met oorlog te maken willen hebben."

"Ik weet ook wel dat muziek een oorlog niet kan stoppen. Maar Kronos kan wel interesse wekken voor wat er in andere landen en culturen leeft. Misschien dat er op die manier meer begrip ontstaat."

Schnittke

Voor Harrington is muziek de taal waarin hij kan uitdrukken wat hij vindt en voelt. Maar ooit schoot ook

Kronos-top 5

Kronos Quartet (1986)

Mijn eerste kennismaking met Kronos. Het eerste kwartet op deze cd, van de Australiër Peter Sculthorpe, is een van de allermooiste moderne kwartetstukken die ik ken. En het laatste, een bewerking van Jimi Hendrix's nummer *Purple Haze*, was jarenlang een tegendraadse toegift van Kronos.

Pieces of Africa (1992)

Een van de meest toegankelijke en meest verkochte Kronos-cd's. Heerlijke, meest vrolijke muziek van moderne Afrikaanse componisten. Doet het goed op feestjes.

Black Angels (1990)

Tamelijk zwaar op de hand, met onder meer *Black Angels* van George Crumb. En met een prachtige uitvoering van het achtste strijkkwartet van de Russische gigant Shostakovich. Dit stuk geldt onder de kenners als een van de meesterwerken van deze eeuw.

The Complete String Quartets van Alfred Schnittke (1998)

Een bijzonder document, omdat het de muzikale ontwikkeling van de Russische componist in kaart brengt.

Piano and String Quartet van Morton Feldman (1993)

Het beluisteren van deze 80 minuten durende cd is een unieke ervaring. Feldman schreef muziek met minimale middelen die schier eindeloos voortkabbelt. Een soort meditatie dus.

(Eric Boekel)

muziek tekort: toen zijn 15-jarige zoon Adam op eerste Paasdag 1995 plotseling stierf. "Het was de eerste dag van een weekje vakantie met mijn vrouw, dochter en zoon. We stonden op Mount Diablo in Californië van het uitzicht te genieten. Ineens viel Adam om: dood, een hartstilstand. We waren volkomen verbijsterd, er was geen enkel voorteken geweest. Sinds die tijd weet ik hoe fragiel we zijn: één moment kan je leven compleet overhoop halen." De eerste weken kon Harrington geen muziek verdragen. "Het was alsof mijn oren ook waren gestorven. Maar na een paar weken herinnerde ik me een muziekstuk van Alfred Schnittke: *Collected Songs where every verse is filled with grief*. Dat draaide ik en dat raakte me wel - tot mijn opluchting. Ik voelde een hele sterke verbinding tussen het leed in die muziek en mijn eigen verdriet. Dat troostte me enorm. Ik voel die troost ook als ik de *Sterrennacht* of *Korenveld met kraaien* van Van Gogh zie. Dat soort kunst lijkt gemaakt van menselijk verdriet."

Tijdens hun concert afgelopen zomer

in het Concertgebouw in Amsterdam speelde Kronos de wereldpremière van *Requiem for Adam* van de bevriende componist Terry Riley. "Terry kende Adam heel goed. Hij was de dag voor zijn dood zelfs nog bij ons thuis. Hij schreef het werk in delen.

Twee jaar lang is Harrington bijna voortdurend in rouw gedompeld geweest. "Mensen zeiden dat het leven nu eenmaal doorging, maar ik kon de zin er eigenlijk niet van inzien. In het begin vond ik het heel moeilijk iets van het requiem te spelen. In Amsterdam voerden we het voor het eerst compleet uit." Langzamerhand drong het besef door dat Adam altijd heel vrolijk was, hij hield enorm van *fun*. Ik zou hem geen recht doen door in de pijn te blijven steken. Vanaf dat moment kon ik een balans gaan zoeken tussen de rouw en de vrolijkheid in mijn leven. Sinds die tijd voel ik ook sterker dan ooit dat ik moet doorgaan op mijn ooit gekozen pad: zinvolle muzikale ervaringen creëren voor mensen. Dat is mijn levensdoel, daarvoor moet ik gevoelig blijven. Dat zag ik ineens heel helder voor me."

De winst van w

'Wijsheids wondere wegen' stelt het optreden van oude Chinese keizers ten voorbeeld aan moderne westerlingen. Slim waren die keizers zeker, maar waren ze ook wijs?

Marjan Slob

Tien Chen-Tze, hoge ambtenaar, en Shyi Shih-Mi, opperbevelhebber van de regionale troepen, inspecteren een nieuw fort. Ze beklimmen een uitkijktoren en bewonderen het vergezicht. Alleen een rij bomen op een stuk land van Shyi staat in de weg. Tien merkt dat zijn metgezel zich stoort aan de bomen. Eenmaal thuis sommeert Tien zijn bedienden om ze onmiddellijk om te hakken. Een legertje mannen rukt uit met bijlen, maar even later geeft Tien opdracht om de bomen toch maar te laten staan. De mannen mopperen onderling over zijn besluiteloosheid en later die dag vraagt één van hen waarom Tien zulke tegenstrijdige bevelen heeft gegeven. "Eerst dacht ik dat mijn opmerkzaamheid me een compliment zou opleveren", antwoordt Tien, "maar later realiseerde ik me dat teveel inzicht in andermans zaken ongeluk kan brengen. Shyi was op een geheime missie. Als ik die bomen neerhaal, weet hij dat ik zijn reactie heb opgemerkt. Daar zal hij zich ongemakkelijk onder voelen, hij zou me zelfs kunnen gaan wantrouwen. Mijn opmerkzaamheid brengt me in gevaar. Als ik me gedeisd houd, geeft Shyi later zelf wel opdracht om die

bomen te vellen. Misschien zal hij me even aanspreken op mijn gebrek aan invoeling, maar hij zal niet gaan twijfelen aan mijn trouw. Dat is beter voor mijn gezondheid."

Deze vertelling uit de periode van de Strijdende Staten (475-221 vóór onze jaartelling) moet ons het volgende leren. Ook al weet je wat je meerdere van plan is, ga het niet uitvoeren voordat hij of zij je daartoe opdracht heeft gegeven. Te opmerkzaam zijn is niet goed voor je; het maakt dat je meerdere zich niet prettig bij je voelt.

Monter

Bovenstaand verhaaltje is te vinden in het onlangs verschenen boek *Wijsheids wondere wegen* en komt uit de verzameling van Feng Mon-Lon, een ambtenaar die in 1626 honderden verhalen bundelde uit de enorme collectie officiële geschiedschrijving van de Chinese dynastieën. Bezorger Walton Lee heeft 101 verhalen uit het werk van Feng gekozen en ze bewerkt tot montere, vlot vertelde anekdotes met steeds dezelfde structuur: uiteenzetting van een lastig probleem, de uitweg die een Chinese keizer/generaal/ambtenaar eeuwen terug verzon in een soortgelijke situatie, gevolgd door een in meer algemene termen gestelde lering. Een boek kortom, waar 'de manager en werknemer van nu' hun voordeel mee kunnen doen, vindt de uitgever. De anekdotes zijn leuk om te lezen en de moraal is meestal niet triviaal. Wie weet kunnen zakenmensen inderdaad wel wat leren van het Chinese voorbeeld. Moet je bijvoorbeeld een duur geschenk van een tegenstander aan nemen? Antwoord: ja, want anders riskeer je openlijke oorlog, maar geef het direct dóór aan je ondergeschikten. Die zullen je een goede baas vinden, en je hebt geen verplichtingen tegenover je vijand. Andere tips: bewaar je rust bij onverwachte tegen-

sheid

slagen, je concurrent zal erdoor in de war gebracht worden. Respecteer je ondergeschikten; iedereen heeft wel een nuttige eigenschap. Maar ook: zet mensen openlijk voor schut als dat je doel dichterbij brengt. Tot: hak de kop van je vijanden af voordat ze echt macht vergaren.

Die oude Chinezen waren duidelijk niet dom. Maar leren we nu ook iets van 'wijsheids wondere wegen', zoals de titel belooft? Nee, vind ik. En dat is omdat wijsheid voor mij uiteindelijk samenhangt met belangeloosheid. De handelswijze van de Chinees die ons ten voorbeeld wordt gesteld is verstandig, scherpzinnig, soms ook ronduit sluw, maar in ieder geval niet belangeloos. Zijn wijsheid dient altijd een doel, en zijn optreden is alleen 'wijs' in zoverre hij bereikt wat hij wil.

Kosmos

Chinese wijsheid is geen wijsheid voor dromers, revolutionairen, of filosofen in westerse zin. Dat komt omdat de bron niet, zoals in de westerse en bijvoorbeeld ook de islamitische filosofie, een soort pure verwondering is over de kosmos, gevolgd door een wil tot weten hoe de kosmos in elkaar steekt. Anders gezegd: het is Chinese denkers niet te doen om belangeloos inzicht in hun leefwereld. Hun uitgangspunt is altijd praktisch: hoe behoren mensen zich te gedragen?

Bij het antwoord op die vraag kan wel een beroep worden gedaan op de orde der dingen. Het taoïsme leert bijvoorbeeld dat er een goede verhouding moet zijn tussen yin en yang, tussen de kosmische 'mannelijke' en 'vrouwelijke' krachten. Maar de motor van de redenering is radicaal anders dan in het Westen. In de westerse filosofie is begrip van de kosmos uitgangspunt van het denken, en een juist begrip van de kosmos heeft

(onder meer) gevolgen voor de manier waarop mensen zich zouden moeten gedragen. In China zijn de juiste maatschappelijke verhoudingen uitgangspunt van het denken, en die verhoudingen zijn eventueel uit te breiden tot kosmische proporties. Dat leidt tot een heel andere moraal. Dus niet 'wees vriendelijk' omdat vriendelijkheid op zichzelf het goede is, maar 'wees vriendelijk' omdat je nooit kan weten wanneer je een tegenprestatie nodig hebt.

Het lijkt me dat westerlingen die dwepen met 'oosterse filosofie' zich nogal eens in vergissen in de aard van

die filosofie. Chinese filosofie is misschien leerzaam, vermakelijk en interessant, maar altijd ook opportunistisch van aard; het is een wijsheid die moet renderen. Inderdaad: filosofie voor managers.

Walton Lee, *'Wijsheids wondere wegen: 101 verhalen uit het oude China'*. Uitgeverij Servire, f39,50, 222 blz., ISBN 90-6325-572-1.

Op de website van Walton Lee kunt u een paar verhalen lezen: <http://www.geocities.com/SiliconValley/6426>.

ILLUSTRATIE: KAO CH'I-PEI (1672-1734), 'MAN MET PARAPLU'

Gaten vullen

We verdoen een groot deel van onze tijd met praatjes.

En terecht, want zo stemmen we onze verhalen op elkaar af.

Iedere samenleving heeft een gedeeld verhaal nodig.

Een betoog.

Marco Kunst

Er was eens,... lang geleden,... in een land hier ver vandaan...

Direct vanaf de eerste zin weet je dat het om een sprookje gaat: ver weg, lang geleden, niet iets om je echt druk over te maken. Als het verhaal te eng wordt, of te dichtbij komt, houd je jezelf voor dat het maar om verzinsels gaat. Je legt je boek weg, of vertelt je kinderen die na een avondje televisie niet naar bed durven dat het 'maar een film' was en dat ze rustig kunnen gaan slapen. *Praatjes vullen geen gaatjes* luidt het oude spreekwoord: verhalen zijn misschien leuk op z'n tijd, maar de harde werkelijkheid, dat is iets heel anders.

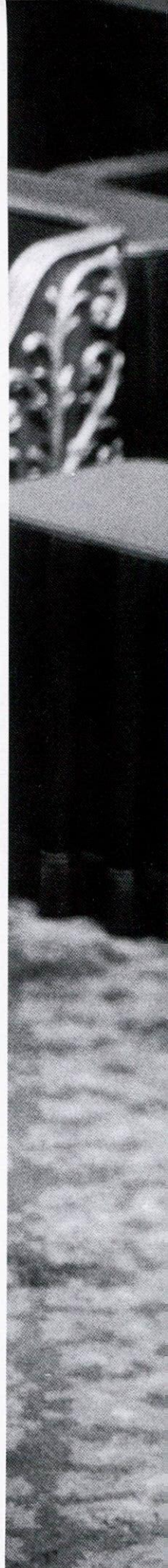
Toch vullen we een groot deel van onze tijd met 'praatjes': verhalen in allerlei vormen die we elkaar continu vertellen - werkoverleg, netwerkgesprekken, even bijpraten met onze vrienden, chatboxes op het Internet, hulplijnen, kennismakingsrondjes, talkshows op tv, ... het is of we continu bezig zijn om te proberen ieder gaatje op te vullen met een praatje. Het gezegde gaat dan ook niet op. Met verhalen vullen we wel degelijk 'gaten': de gaten in onze kennis over de mensen en de wereld om ons heen. Onze verhalen bieden ons een beeld

van onszelf, van de mensen om ons heen en van de wereld waarin we leven. En in al die gesprekken stemmen we onze verhalen op elkaar af. We proberen tot een 'sluitend' verhaal te komen, een blik op de wereld waar anderen mee in kunnen stemmen, of waarin op zijn minst ruimte is voor verder gesprek.

De 'harde feiten' spelen in die verhalen een belangrijke rol (als het goed is), maar op zichzelf betekenen ze niets. Dat gebeurt pas als ze een plek krijgen, als we vanuit een visie over ze oordelen: is Milosevic een vrijheidsstrijder of een oorlogsmisdadiger? Dat hangt misschien maar net af van het verhaal dat we aanhangen. Net als de vraag of de Bijlmerramp een tragisch maar onvermijdelijk ongeluk was, of een optelsom van fouten waarbij schuldigen aan te wijzen zijn. Of neem de vraag of Dutroux verantwoordelijk is voor zijn daden, of juist het ontoerekeningsvatbare slachtoffer van trauma's uit zijn vroege jeugd... het zijn de verhalen waar we in geloven die ons oordeel bepalen.

Roddel

Waar een sluitend verhaal ontbreekt, ►

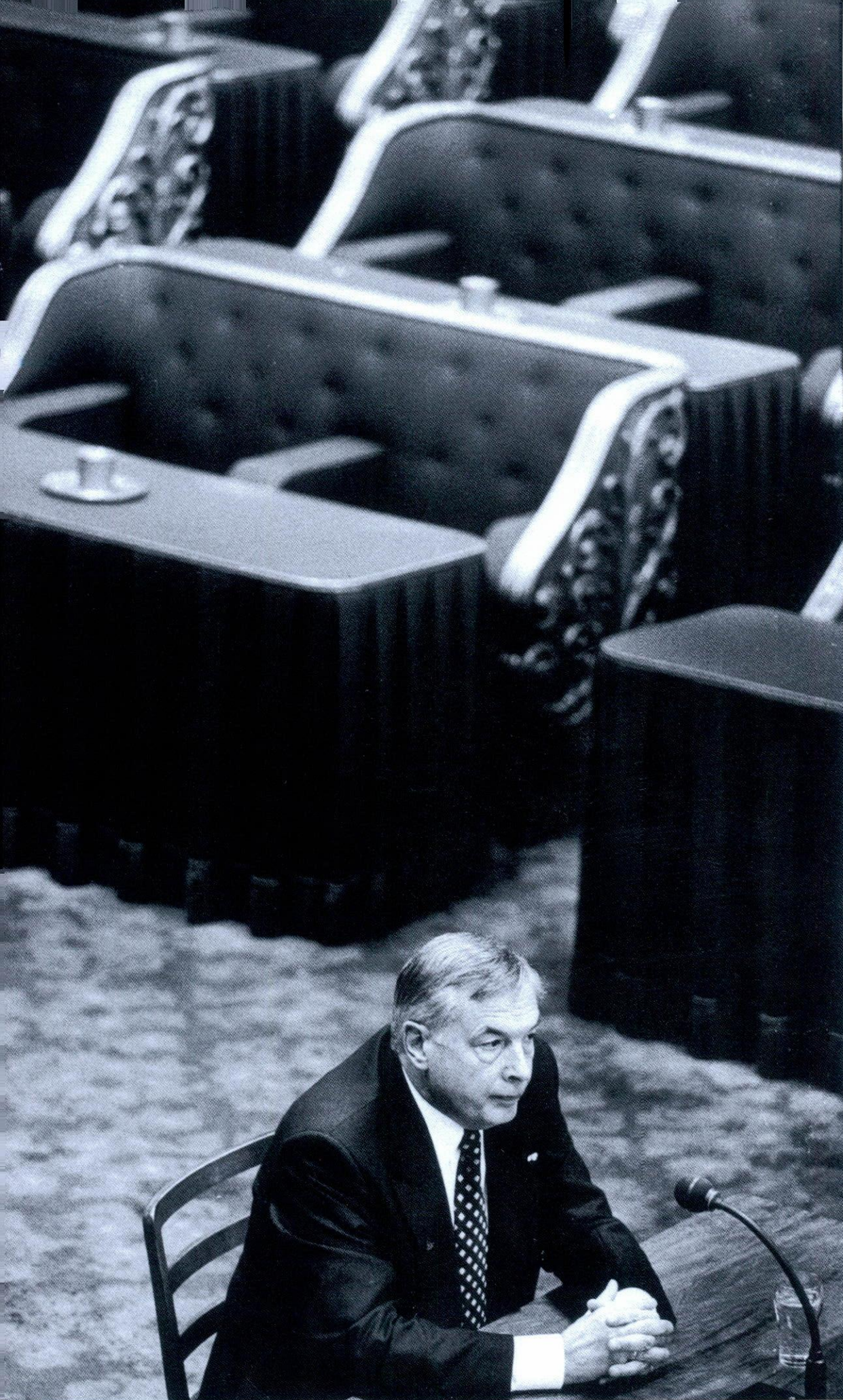

FOTO: MAARTEN HARTMAN/HH

*Nordholt vertelt
de enquêtecom-
missie zijn versie
van het verhaal
over de
Bijlmerramp*

zoals jarenlang bij de vliegtuigramp in de Bijlmermeer het geval was, zie je hoe vermoedens, roddel, samenzweringstheorieën en geruchten jarenlang de ronde doen en autoriteiten, journalisten, getuigen en slachtoffers langs elkaar heen praten, niet naar elkaar luisteren en elkaar tegenspreken. Mensen werden ziek, misschien niet eens in de eerste plaats door gifstoffen of straling uit de werkelijkheid, maar door de onzekerheid die veroorzaakt werd door het ontbreken van een eenduidig verslag - een geloofwaardig verhaal - over wat er nu werkelijk gebeurd was. Natuurlijk ging het de parlementaire enquêtecommissie uiteindelijk om het achterhalen van de harde feiten, maar van niet minder groot belang was dat ieders verhaal aandacht kreeg en serieus werd genomen. Veel betrokkenen wilden dat ze gehoord werden en wilden de verhalen horen van hen die tot dan toe gezwezen hadden. Een van de belangrijkste kritiekpunten op de overheid was dat men al die jaren *niet had willen luisteren* - arrogantie is vaak niets meer en niets minder dan niet willen luisteren naar het verhaal van de ander. Arrogante mensen zien

hun eigen versie als het enig mogelijke verhaal over de werkelijkheid. De opstelling dat het oprakelen van het verleden alleen maar tot meer onrust zou leiden - het overheidsbeleid tot dan toe - had niet geholpen: er waren getuigenissen nodig, en woorden, heel veel woorden, om de gaten in het verleden, de lege plekken in het verhaal, te dichtten.

Verzoening

Een vergelijkbare poging om tot een gemeenschappelijk verhaal te komen, is in Zuid-Afrika ondernomen, in de jaren na de afschaffing van de apartheid. Iedere samenleving die breed onder de bevolking gedragen wordt, heeft een gedeeld verhaal nodig, een gemeenschappelijke geschiedenis. De waarheidscommissie die werd ingesteld probeerde de ruimte te scheppen om tot een dergelijk verhaal te komen: haar doel was geen rechterlijke veroordeling, maar verzoening, door te luisteren naar het verhaal van de anderen. Slachtoffers en daders werden gevraagd te getuigen - slachtoffers kregen hun waardigheid terug door hun verhaal te vertellen, daders kon amnestie verleend worden. De

verslagen tezamen kunnen een basis vormen voor een gedeeld verhaal; het begin van een gedeelde geschiedenis van blank en zwart.

Spreeken is zilver, zwijgen is goud blijkt zodoende nog zo'n spreekwoord dat in veel gevallen niet op gaat: uitspreken wat gebeurd was - hoe gruwelijk ook - was hier beter dan zwijgen. Waar over gezwezen wordt, kan ook niet begrepen of vergeven worden; wat uitgesproken wordt vormt een basis voor een verder gesprek.

*Arrogantie is:
niet willen luisteren
naar het verhaal
van de ander*

Het Shoah-project - door Steven Spielberg gefinancierd uit de winsten van zijn film *Schindlers List* - heeft eenzelfde inzet: duizenden overlevenden van de holocaust kunnen hun verhaal op video vastleggen. Het uitspreken en behouden van ieders verhaal is het hoofddoel - in de hoop dat er als vanzelf een morele werking van de verslagen uit zal gaan.

Verhalen zijn niet alleen maar spannend of mooi, maar hebben macht: ze ordenen de wereld om ons heen en geven haar betekenis en zin. Wie we zijn, hangt nauw samen met het verhaal dat we over onszelf vertellen en iedere samenleving bestaat bij de gratie van gedeelde verhalen. Zelfs onze zo diverse multiculturele samenleving heeft een dergelijke gedeelde basis nodig: een verhaal over respect voor anderen en gelijkwaardigheid van verschillende culturen en mensbeelden, en het geloof dat het verhaal van een ander weleens even mooi en waardevol en waar zou kunnen zijn als ons eigen verhaal. Oftewel, verhalen hebben macht, maar geen enkel verhaal mag alle macht krijgen.

Van Marco Kunst verscheen onlangs bij uitgeverij SUN 'De Genietmachine', een (reis)verhalenbundel. 159 pagina's, f29,50.

Ingezonden medeling

VEEL KANSEN OP EEN FANTASTISCHE BAAN

De komende jaren heeft de dienst **humanistisch geestelijke verzorging in de krijgsmacht** veel vacatures.

Bent u geïnteresseerd of kent u mensen die dat zouden kunnen zijn, vraag dan een informatiepakket aan.

U treft daarin o.a. informatie aan over het werk, opleiding (academisch of HBO), ervaring, competenties, leeftijd.

tel: 030-691 44 36

fax: 030-691 89 98

email: diensthumgv.zeist@co.disp.mindef.nl

Monumenten van taal

Een goed verhaal over jezelf geeft een rode draad.

Zo'n verhaal kan de pijn in je leven een plek bieden.

Een verhalenverteller en de oprichter van een verhalen-site over het nut van een goed verhaal.

Alette van Dogenaar

Een goed verhaal leeft. Het bevat beelden, geuren, details. Als een verhaal saai wordt, dan weet je bijna zeker dat de verteller datgene waarover hij praat niet voor zich ziet. Een verteller die wél beelden weet op te roepen, creëert een gevoel van verbondenheid.

Jan Swagerman is al tien jaar intensief bezig met de kunst van het verhalen vertellen. Hij noemt zich verhalenverteller en geeft cursussen aan alle mogelijke groepen, van humanistische uitvaartbegeleiders tot managers uit het bedrijfsleven. Ook werkt hij aan een 'intergenerationeel project', waarbij de verschillende generaties in bijvoorbeeld een dorp elkaar vertellen over hun leven.

Als afgestudeerd sociaal wetenschap-

per heeft Swagerman oog voor het therapeutische karakter dat het vertellen van een verhaal kan hebben. "Therapie bestaat niet voor niets grotendeels uit vertellen. Je verleden verandert er niet door, maar een goed verhaal over jezelf geeft je wel een rode draad", meent Swagerman. "De verleiding is groot om het leven als een verzameling losse gebeurtenissen te zien, maar de kunst is die gebeurtenissen een verband te geven en oorzaak en gevolg aan te wijzen. Op die manier kan je ook de pijn in je leven een plek geven."

Monster

Swagerman is geen therapeut, maar de techniek van het vertellen biedt wel degelijk aanknopingspunten voor

zingevingsvragen. Zo werkt hij bijvoorbeeld met monsterverhalen. "Een monster kan voor van alles en nog wat staan. De een zal zijn monster te lijf gaan met zwaarden. Maar een ander doet dat met bloemen. Wat zegt dat over jezelf? Hoe sta je in het leven? Wat is jouw schat en wat is de opdracht van jouw held? De verhalen die je verzint zeggen veel over wat je belangrijk vindt. In die zin is het verhaal dat je vertelt een spiegel. En verhalen kunnen helpen om een zinvolle betekenis te geven aan de werkelijkheid van jouw leven."

Door gebeurtenissen te verpakken in een verhaal kunnen pijnlijke dingen hanteerbaar blijven. Daarvoor zijn tal van technieken beschikbaar. Het gebruik van metaforen bijvoorbeeld ►

of het verplaatsen van de gebeurtenissen naar 'lang, lang geleden in een ver, ver land'. Eén van de technieken die Swagerman toepast in zijn cursussen is het vertellen vanuit een ander perspectief. Zo laat hij Roodkapje hervertellen vanuit het perspectief van de wolf. Die techniek kan heel nuttig zijn om je te helpen verplaatsen in een ander. "Laat een vader over de zoon vertellen en de zoon over de vader. De klant over de verkoper en de verkoper over de klant." Maar hoe dan ook, een verhaal moet ademen, tot leven gebracht worden. Daarom houdt hij uitvaartbegeleiders die een toespraak over de overledene moeten houden voor, dat feiten wei-

'Het gaat niet om de mensen, het gaat om het verhaal'

nig zeggen. "Kun je inzoomen op het moment dat oom Piet in de klas zat en ademloos luisterde naar de leraar? Geef een kijkje in dat klaslokaal. Dat zegt zoveel meer dan de mededeling dat oom Piet de LTS doorliep en examen deed in negentienzoveel." Uiteindelijk creëert een verhaal een gevoel van gemeenschap. Verhalen zijn de verbindende schakel tussen mensen; ze maken dat verteller en luisteraars samen getuige zijn van de gebeurtenissen. Dat geldt voor de grote verhalen van een cultuur, maar ook voor je eigen persoonlijk verhaal. "Als je elkaar je verhaal kunt vertellen, ben je nooit alleen."

Anoniem

De behoefte aan zo'n gemeenschapsgevoel is voor Hans Leutscher de reden geweest om een homepage op te zetten waar mensen hun ver-

haal over een dierbare overledene anoniem kwijt kunnen.

Www.gedenkboek.nl/vergeetmijniet is uitdrukkelijk geen chatbox of manier om contact te leggen met lotgenoten. De verhalen zijn bedoeld als digitale monumenten. De site is een uitvloeisel van Leutschers werk als beeldhouwer. De laatste twee jaar heeft hij

zich toegelegd op het maken van grafmonumenten. Elk grafmonument maakt hij speciaal voor de overledene en daarvoor moet hij praten met nabestaanden. "Ik stel vragen om een beeld te krijgen van degenen die dood is en zo tot een ontwerp te komen", vertelt Leutscher. "Ik ben geen dokter of therapeut, maar ik merkte dat het

ILLUSTRATIE: MARTINE VAN DER REIJDEN

mensen heel veel goed deed om over de overledene te praten. Het was alsof ze daardoor ergens doorheen kwamen."

Toen kwam hij op het idee dat zo'n site op het web misschien in een behoefte zou kunnen voorzien.

"Internet is aan de ene kant volstrekt anoniem. Als je dat wilt, kun je je voordoen als heel iemand anders. Tegelijk biedt Internet de mogelijkheid om de meest persoonlijke ontboezemingen te doen. Mijn idee was dat zo'n site een werking kan hebben die vergelijkbaar is met psychotherapie. Een therapeut moet ook afstand houden, maar juist door je verhaal te vertellen aan zo'n tamelijk anonieme figuur geef je iets over. Je raakt als het ware iets kwijt."

Het werkt alleen als je volkomen eerlijk bent, denkt Leutscher. "Dan krijg je authentieke verhalen, en dat merkt iemand die het leest direct." Wat Leutscher aan moet met verhalen die niet aan zijn criteria voldoen, weet hij nog niet zo goed. In ieder geval voelt hij zich vrij om te selecteren en wat redactie toe te passen. Ook verhalen die iemand over zichzelf schrijft, passen niet in de opzet. Het lukt mensen op als ze hun verhaal kwijt kunnen, denkt Leutscher. "Als je je verhaal aan vrienden vertelt, werkt dat lang niet altijd. Je kan makkelijk het gevoel hebben dat iemand het niet snapt. Op Internet is het verhaal gericht aan niemand en aan iedereen tegelijk. Als er iemand doodgaat dan kun je het verlangen hebben om het van de daken te schreeuwen. Zoiets is dit ook. Maar het belangrijkste is dat mensen dat gevoel een vorm geven. Het gaat niet om de mensen, het gaat om het verhaal. Het verhaal is een ding dat uiteindelijk een eigen leven leidt."

Ook Swagerman heeft een site op Internet: www.euronet.nl/smd-jswa

Belangeloze

Peggy racet door de stad met een bestelling.

"Hij is een beetje nerveus", fluistert de docent, en knikt met zijn hoofd in de richting van een cursist. De leerling tovert een regen aan vonken uit zijn lasapparaat en schuift onrustig op zijn stoel. "Komt allemaal wel goed", vervolgt de man terwijl hij zijn stofjas aangordt, "normaal is hij een van de beste." Het is woensdag 31 juni. In

Eckelrade worden bij Stichting Wereldwijd examens afgenomen. Frans Frankhuizen -algemeen coördinator en coach van de vrijwilligers- schiet mensen aan met uiteenlopende vragen, en ook hijzelf wordt voortdurend door medewerkers en cursisten aangeklampt. Gaat het examenfeest door? Wie maakt de hapjes? Frans is één van de vijf betaalde krachten bij Stichting Wereldwijd, een opleidings-

centrum dat verder uitsluitend wordt gerund door vrijwilligers. Wereldwijd won dit jaar de eerste prijs (10.000 gulden) in de Bemoei-jed'r-mee-wedstrijd, 'vanwege haar belangrijke bijdrage in het doorbreken van het maatschappelijk isolement van asielzoekers'. Jaarlijks komen er 160 asielzoekers en verblijfsgerechtigde vluchtelingen naar Eckelrade, om een gerichte beroeps-

bemoeizucht

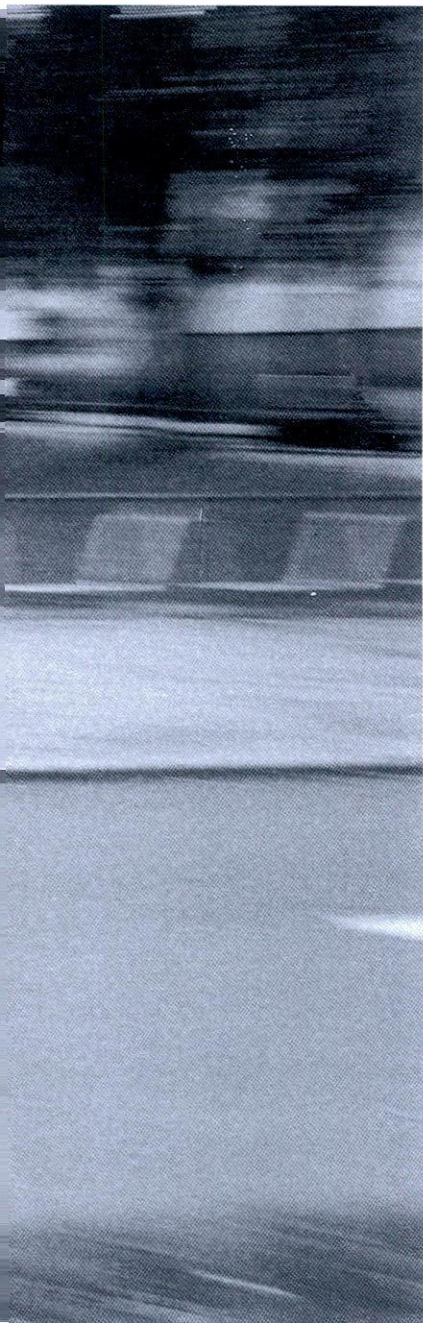

FOTO: PAUL ROMIJN

Opleidingen voor vluchtelingen. Werkervaring voor verstandelijk gehandicapten. Een plek waar kinderen met gedragsproblemen kunnen spelen. Dit soort projecten zouden vaak niet van de grond komen zonder de inzet van vrijwilligers. De 'Bemoei-je-d'r-mee-prijs' van het Humanistisch Verbond wil die vrijwilligers in het zonnetje zetten. Een bezoek aan drie projecten.

Judith van der Stelt

opleiding te volgen in combinatie met lessen in de Nederlandse taal. Doel van de stichting is het bieden van een zinvolle dagstructuur en het verbeteren van de beroepskansen, hetzij in Nederland, hetzij in het land van herkomst.

Frans: "Mensen die in afwachting zijn van hun procedure, zitten vaak jaren op een kamertje van drie bij drie zonder enige vorm van afleiding.

Bovendien hebben de meesten van hen verschrikkelijke dingen meegemaakt; zijn hun familie en vrienden kwijtgeraakt, hun werk, hun huis. Dat leidt tot depressies en gebrek aan zelfvertrouwen. En dan kun je wel één keer per week naar het Riagg gaan, maar daarna volgen er weer honderden uren op dat kamertje. Wij geven mensen nieuw perspectief. Bij Wereldwijd ben je niet langer een

vluchteling, maar iemand met een naam die zich in een bepaalde richting onderscheidt."

Zakken stikken

Behalve voor vluchtelingen biedt de Stichting ook een goede dagbesteding aan vrijwilligers. De meesten van hen zijn gepensioneerde of afgekeurde docenten en oud-vakmensen, die liever hun kennis overdragen dan de

hele dag thuis te zitten. De 120 vrijwilligers geven les in taal, techniek, naaien en maatschappij-oriëntatie, of werken in de administratie, de onderhoudsploeg of de kantine. Door hun inzet worden de contacten tussen asielzoekers en autochtone bevolking aanzienlijk uitgebreid.

Vrijwilligster Mariët Meijerink heeft bewust gekozen voor Wereldwijd. "Ik werkte voorheen als naaidocente op een school, tot ik arbeidsongeschikt werd verklaard. Ik naai graag, maar heb een hekel aan organisatorische zaken. Hier hoef ik me uitsluitend op het handwerk en op de groep te richten en dat bevalt me prima. En ik zeg altijd: 'Of je nou met elkaar in contact komt via het naaien of via de Nederlandse les, dat maakt allemaal niet uit. Het gaat erom dat je ergens mee bezig bent en via die bezigheid leert communiceren met mensen uit andere culturen.' Dat contact vind ik het leukste hier."

Cursiste Esperanza Ngemba vertelt in aarzelend Nederlands wat Mariët haar allemaal heeft geleerd. "Ik kan zakken stikken, knopen aannaaien, kragen maken." Ze maakt duidelijk

dat ze het Nederlands inmiddels redelijk verstaat, maar het spreken nog altijd moeilijk vindt. "Het gaat goed met haar", vertaalt Mariët het handen en voetenwerk dat erop volgt, "veel beter dan in het begin. Toen ze alleen maar in het opvangcentrum zat, verveelde ze zich en werd depressief. Nu heeft ze iets om handen."

Hoewel Wereldwijd bij een grote groep mensen respect afdwingt, is het tot dusverre niet gelukt om structurele subsidie te krijgen. Het prijzengeld van het Humanistisch Verbond wordt benut om een opleiding in de zorg op poten te zetten, zodat de mogelijkheden voor vrouwelijke asielzoekers worden uitgebreid.

Stickers

In een voormalig bankkantoor in de Utrechtse wijk Hoograven heeft Stichting Idios haar thuisbasis. Idios stelt zich ten doel om werkervaringsplaatsen te bieden aan mensen met een verstandelijke handicap die in de reguliere zorgverlening buiten de boot vallen. Behalve huisadres van stichting Idios is dit pand ook de vaste plek van Post Scriptum; één van de drie werkprojecten die door Idios is opgezet.

Post Scriptum is een koeriersbedrijfje waar zeven vrijwillige fietskoeriers werken in de leeftijd van 17 tot 43 jaar: vier verstandelijk gehandicapten en drie mensen met autisme. De dagelijkse coördinatie van de werkzaamheden en het begeleiden van de fietskoeriers is in handen van twee medewerkers met een Melkert-baan. "Ons idee is letterlijk geboren aan de keukentafel", vertelt vrijwilligster en een van de initiatiefnemers Tessa de le Lijs. "We hadden twee dingen voor ogen: het creëren van werk met economisch perspectief, en kleinschalig opereren zodat je medewerkers de aandacht kunt geven die ze nodig hebben. Het eerste blijkt in praktijk moeilijker haalbaar dan gedacht, tot dusverre zijn nog maar twee medewerkers in een betaalde baan terecht gekomen, maar de effecten van persoonlijke begeleiding zijn al wel duidelijk meetbaar. Koerierster Peggy bijvoorbeeld is begonnen met enveloppen stickers, vouwen en sorteren, maar wilde van het begin af aan het liefste fietsen. Haar moeder hield dat

aanvankelijk tegen, omdat ze dacht dat Peggy niet in het verkeer zou kunnen functioneren, maar omdat koerierswerk Peggy's grootste wens bleef, hebben we na een tijdje gekeken of we haar in die stap konden begeleiden. We zijn begonnen met een cursus verkeersveiligheid, daarna met het uitzetten van routes in de buurt van het kantoor, en langzaam maar zeker hebben we de werkzaamheden uitgebreid naar een groter terrein. Nu sjeest ze als een razende roeland door de stad."

"Ik rij graag stevig door", beaamt Peggy die middag op haar route door zuidelijk Utrecht, "maar ik let ook goed op en steek duidelijk m'n hand uit, zodat de mensen kunnen zien welke kant ik uit wil." Ze loodst me via een doolhof aan straatjes naar de juiste adressen in Sterrenwijk en bekent halverwege de route: "Ik had

Hier mogen de kinderen van hun fouten leren

wel verwacht dat Idios de prijs zou krijgen. Een nominatie is natuurlijk ook wel mooi, maar ik ging er niet van uit dat er projecten bijzaten die beter waren dan wij." Bij een monumentaal pand aan de rand van de stad stapt ze af, loopt met grote passen naar de brievenbus en levert haar laatste envelop van die middag af. "Ik ga nu nog even terug naar Hoograven", zegt ze, "want vandaag is het mijn beurt om het kantoor te zuigen. Daarna breng ik nog wat folders rond in Lunetten en van daaruit rij ik in één keer door naar huis. Lekker vroeg weekend vandaag."

Korfballen

In de bossen van Hilvarenbeek staan half juli de tenten van het Lava-team opgesteld. Het is de week van de jaarlijkse zomerbivak en op een open veld tussen de bomen staan groepjes jongeren te korfballen.

Het Lava-team is in januari 1995 opgericht voor kinderen vanaf 5 jaar met gedragsstoornissen die niet binnen het reguliere jeugdwerk terecht

FOTO: BART BEIJER

De Iraakes Anwar Jazrawi doet examen bij Stichting Wereldwijd. In zijn armen een eigen werk

kunnen. Het gaat vooral om kinderen met ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) of MBD (Minimal Brain Damage), maar ook om moeilijk opvoedbare, autistische, hyperactieve, dyslectische, zwak- of juist hoogbegaafde kinderen.

“Nou moet je opletten”, zegt Peter de Ruiters, oprichter en begeleider van het Lava-team. We zitten achter een picknicktafel naast de keukentent, en zien recht voor ons hoe een groep van tien jongens de opdracht krijgt om een aanhangwagen over het terrein te duwen. Het parcours kent een aantal hindernissen, waaronder een heuvel aan de rand van het open veld. “De meeste jongens die daar lopen zijn individualisten”, vervolgt Peter, “dus in het begin zullen ze proberen om zonder overleg die kar naar boven te duwen. Dat lukt nooit, dus wanneer ze een tijdje bezig zijn, grijpt de begeleider in.”

Zijn voorspelling wordt kort daarna bewaarheid, want de jongens steken in eerste instantie zwiëgend hun handen uit de mouwen en zetten zich schrap. En ja hoor, na een paar seconden vergeefs duwen galmt de stem van de begeleider door het bos: “Wie heeft hier eigenlijk de coördinatie?” De jongens komen overeind en kijken elkaar eens aan. Dan beginnen de eerste onderhandelingen. “Zo doen we dat hier,” lacht Peter. “Het gaat er niet om wát ze doen, maar hoe ze het doen. Ze leren hier communiceren, overleggen, samenwerken. En langzaam maar zeker verleggen ze zo hun grenzen. Allemaal dingen die ze in de maatschappij ook moeten kunnen.”

“De meeste kinderen die hier lopen, worden door de maatschappij alleen maar op hun fouten gewezen. Een kind met ADHD bijvoorbeeld staat al snel bekend als druk en moeilijk hanteerbaar en raakt dat etiket zelden meer kwijt. Wij kijken vooral wat ze wél kunnen en bouwen die vaardigheid zo goed mogelijk uit. Doel is om kinderen te leren hoe ze om kunnen gaan met hun beperking. We geven ze ruggegraat en stimuleren ze uiteindelijk om een (vak)richting te kiezen die bij ze past. Wanneer wij merken dat een kind het leuk vindt om te koken bijvoorbeeld, gaan we naast de reguliere zaterdagactiviteiten ook eens

FOTO: LAVA TEAM

Kinderen van het Lava-team voeren een opdracht uit

met zo'n jongen naar een ziekenhuis, om te laten zien hoe het daar toegaat in een keuken. Door zo'n uitstapje krijgt hij ideeën over hoe zijn eigen toekomst eruit kan zien.”

De 25 vrijwilligers zijn voornamelijk actief als groepsleider. Ben van de Rijdt doet dat werk sinds de oprichting, Ellen Sherman kwam er begin dit jaar bij. Ellen: “Ik heb drie zoons, waarvan de jongste ADHD heeft en Gille de la Tourette. Ik zeg wel eens: één kind met zo'n handicap telt voor drie, je moet er 24 uur in een etmaal voor klaarstaan.”

Ben: “Wat wij willen is deze kinderen voldoende structuur geven, zodat ze het later zelf kunnen redden in de maatschappij. Mijn zoontje heeft ADHD, en ik zeg altijd: ‘Daar kunnen we niets aan doen, maar we kunnen wel proberen iets aan je gedrag te

veranderen’. Een kind met ADHD moet je niet meerdere opdrachten tegelijk geven. ‘Doe een plas, trek je jas aan en loop naar buiten,’ bijvoorbeeld, is teveel informatie in één keer. Dat betekent dat je een andere aanpak moet verzinnen.” Ellen:

“Wanneer je zo'n opdracht wél geeft, vergeet zo'n kind de helft en wordt het uitgelachen. En wanneer je continu wordt uitgelachen, keldert je zelfbeeld. Hier mogen de kinderen van hun fouten leren. Dat helpt ze enorm. Mijn zoontje is nu sinds april lid van het Lava-team en zowel thuis als op school zie ik hem vooruit gaan.”

Ben: “Ze voelen hier dat ze ergens bijhoren en dat doet ze goed. Eigenlijk heel eenvoudig. Want ergens bijhoren, dat willen we toch allemaal?”

Bemoei je d'r mee

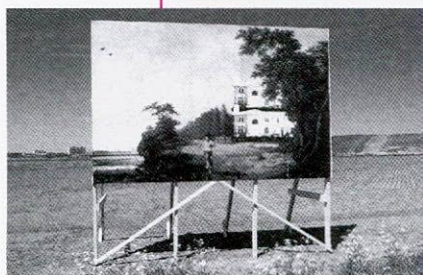
Achter de schermen van de officiële economie werken tal van vrijwilligers aan de kwaliteit van de samenleving. Elke twee jaar looft het Humanistisch Verbond de ‘Bemoei je d'r mee’-prijs uit aan zo'n onschatbaar vrijwilligersproject. Deze zomer overhandigde Jeltje van Nieuwenhoven de prijzen aan de drie prijswinnaars. Stichting Wereldwijd uit Eckelrade ontving de eerste prijs van f10.000,-. Een zelforganisatie van Somaliërs, Midnimo uit Delft, ontving een prijs van f5.000,- en Ander Werk uit Geldrop, een vrijwilligersproject voor werklozen, ontving f3.000,-.

De ASN-bank stelt het prijzengeld beschikbaar.

DENKEN & DOEN

activiteiten in september

ZO

Afval speelt een belangrijke rol in de kunst. In de jaren '10 begonnen kunstenaars, bijvoorbeeld Picasso, afval als materiaal te gebruiken. Sindsdien behoort het gebruik van afval tot de grootste vernieuwingen in de twintigste eeuwse kunst. Het project in Bavel bestaat uit twee onderdelen. Kunstenaars bedachten een 'ingreep' op een voormalige vuilstort. Hun werk moest met de plek te maken hebben, of dat nu de onvoorstelbare hoeveelheid afval was, de enorme afmeting of bijvoorbeeld de prachtige uitzichten. Zeven andere kunstenaars bedachten een definitieve bestemming voor de vuilstort en legden hun visie vast op billboards.

Het is de makers gelukt

op een realistische manier het homoleven weer te geven. Alle leuke kanten, maar ook de 'kloterige' worden getoond en de film is om die reden belangrijk voor de beeldvorming over homo's, vindt *Expreszo*, tijdschrift voor lesbische, homo- en biseksuele jongeren. Kijken dus.

Weg met de kunst!

Kunstenaars Bieffer/Zraggen exposeren onder de titel *Opgeruimd staat netjes* van zaterdag 4 september tot zondag 3 oktober op de voormalige vuilstort in Bavel, Minervium 1800, Breda. Open: do t/m zo.

Kinderkasteel

Het kinderkasteel, besproken in de *Humanist* van april vorig jaar, gaat van start met een open dag op 5 september van 12.00-17.00 uur in kasteel Nieuw Halder 6, Sint-Michielsgestel. Informatie: telefoon 073-5511111.

Nieuwe koers

Kwartier Humanisme. Bert Boelaars in gesprek met prof. dr. Harry

Kunneman over de nieuwe koers van het humanisme in Nederland.

Maandag 6 september 1999 op Radio 5 van 17.45 - 18.00 uur.

Aartstwijfelaar

Inquiétude, door Manoel de Oliveira, vanaf 9 september in het Filmmuseum in Amsterdam en het Haags Filmhuis in Den Haag.

Nooit meer werken

Lezing 'Nooit meer werken' door Marjan van Lier donderdag 9 september, aanvang 20.00 uur in Oinino, Amsterdam. Tel. 020-5539392.

Homo op de buis

'Queer as Folk', Britse dramaserie over het leven van drie jonge homo's. RTL5, vanaf 12 september, 22.00 uur.

Genetische manipulatie

Groenlinks houdt een Openbare Expertmeeting over genetische manipulatie in Utrecht op maandag 13 september van 19.00 tot 21.30 uur. Bel voor informatie Wim Klei: 070-3182673.

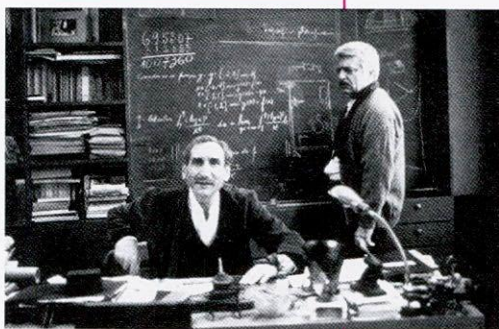
Steun bij rouw

De werkgroep 'steun bij rouw' van Humanitas Zaanstreek geeft van 12 oktober tot 23 november de cursus 'praten over de dood verrijkt je leven'. Voorlichtingsavond woensdag 15 sep-

Zorg en burgerzin zijn de trefwoorden in het gesprek tussen radiojournalist Bert Boelaars en prof. dr. Harry Kunneman, hoogle- raar praktische humanistiek aan de Universiteit voor Humanistiek. Harry Kunneman is een van de initiatiefnemers van het onlangs opgerichte 'Humanistisch Kenniscen- trum' dat zich toelegt op een nieuwe koers in humanistisch Ne- derland. Volgens Kunneman moe- ten 'zorg' en 'burgerschap' daarbij de sleutelbegrippen zijn.

Inquiétude, be- zorgdheid of existen- tiele twij- fel, de nieuwste film in drie episo- den van aartstwij- felaar Manoel de Oliveira. De film is opge- nomen in Portugal en alle delen behande- len *tijdelijkheid* en *sterfelijkheid*. Inquié- tude is gebaseerd op literair werk van drie Portugese schrijvers.

Wie hoopt op beurs- tips van Marjan van Lier, komt bedrogen uit. Maar wie in zijn werk bezig wil zijn met passie kan zeer succesvol zijn, zal Van Lier bepleiten. Inzet en enthousiasme zijn voorwaarden voor een geslaagde en suc- cesvolle carrière. En dan voelt werken niet meer als werk.

televisie

informatie

radio

gezocht

expositie

activiteit

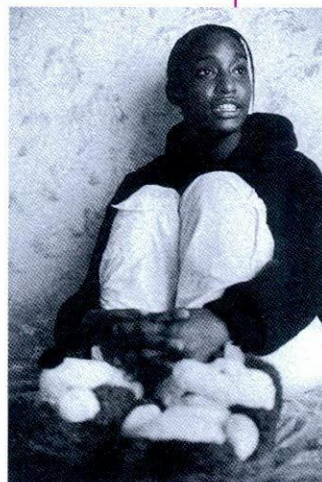
lezing

humanistisch verbond

Voor of tegen voedselmanipulatie? Je kunt je mening vormen op de GroenLinks Openbare Expertmeeting. Experts zoals voedingsdeskundigen, landbouwwetenschappers en goed gebekte vertegenwoordigers van consumenten, producenten en detailhandel gaan met elkaar in debat.

Swingende jongeren brengen met Dox de danstheaterproductie *Bring my family back*. De voorstelling is een energieke en spetterende mix van dans en spel. In het stuk geven jongeren hun kijk op emoties, herinneringen en confrontaties uit hun dagelijkse leven. Eigen en gedeeld cultuurgoed smelten samen tot een nieuwe, spannende theatercocktail. Een arabisch reinigingsritueel naast Hollandse hutspot, een stoere rap naast een breekbare liefdesverklaring.

tember. Bel voor informatie of aanmelding: 075-6160940.

Schandknappen

De Amnesty-documentaire *Schandknappen* is te zien op woensdag 15 september om 22.35 - 23.25 uur op Ned.1.

Anton Constandse

Op zaterdag 18 september vindt de 13e Anton Constandse-dag plaats. Een lezing rond de geboortedag van de roemruchte anarchist, publicist, vrijdenker, humanist en radio-spreker. Universiteit van Humanistiek, Drift 6, Utrecht. Reserveren: Bel 030-2390164 of mail: humarc@uvh.nl.

Hype hysterisch

Word je gek van alle rages en hypes en ben je dus hype hysterisch? Cabaretgroep De vliegende Panters neemt met de voorstelling *Hype modeverschijnselen* op de hak. Nieuwe de La Mar.

Dinsdag 21 september t/m zaterdag 2 oktober, niet op zo en ma. Tel: 020-5305302.

Jongeren theater

Bring my family back door Jongeren theatergroep Dox. Akademietheater, Janskerkhof, Utrecht donderdag 23 t/m zondag 26 september. Aanvang 20.30 uur. Telefoon: 030-2339944.

Slachtoffer en dader

Mag je slachtoffer en dader stimuleren

tot verzoening? Over deze vraag houdt debatcentrum TUMULT op 28 september vanaf 20.00 uur een bijeenkomst in de Lutherse Kerk in Utrecht. Bel 030-2332430 of mail: tumult@knoware.nl voor meer informatie.

Koppelingswet

Het comité 'Geen mens is illegaal' leidt op zaterdag 2 oktober een evaluatiecongres over de koppelingswet.

Islam, homoseksualiteit en media

De derde themadag over islam en homoseksualiteit vindt plaats op 2 oktober 1999. Inlichtingen: Stichting Yoesuf, 030-2331750, di t/m vr. 10-17.00 uur.

Schandknappen laat

zien hoe Tsjechische jongens rond hun dertiende in aanraking komen met de prostitutie en zich vervolgens laten manipuleren door een regisseur van gay-porno-films. De jongens vertellen over hun ervaringen, de regisseur legt haarfijn zijn werkwijze uit, beelden tonen de praktijk. Deze documentaire toont hoe seksuele uitbuiting de persoonlijkheid van kinderen beïnvloedt.

Witte illegalen hebben, soms jarenlang, wit gewerkt in Nederland. Door de invoering van de koppelingswet dreigen zij nu alsnog het land te worden uitgezet. Velen zijn in hun wanhoop overgegaan tot een hungerstaking. Het gaat om een paar honderd mensen die boven kwamen drijven door koppeling van bestanden. Als Nederland hen legaliseert, is er dus geen sprake van een precedent. Wordt het geen tijd - in navolging van Portugal - voor een generaal pardon? Meer informatie: tel: 020-6852232.

**Sluitingsdatum
voor deze rubriek:
maandag 6 september**

'De spontaniteit

Een reis, ontslag, een ongeluk of ontmoeting. Tal van gebeurtenissen kunnen het leven ineens op zijn kop zetten. Hoe ga je dan verder? In deze serie komen mensen aan het woord die een ingrijpende ommekeer in hun leven hebben meegemaakt. Dit keer het verhaal van Conny Langerak (37). Sinds haar zus vijftien jaar geleden spoorloos is verdwenen, kijkt ze heel anders tegen de wereld aan.

Leonie van den Schoor

"Wie is Germa?" vragen kinderen wel eens als ze langs haar huis lopen. "Germa is mijn zus. Ze is kwijt", is haar eenvoudige antwoord. Nog steeds heeft Conny Langerak-van den Boom een oproep met een foto van haar vermiste zus voor haar woonkamerraam hangen. Niet dat het iets oplevert, maar Conny kan nu eenmaal niet zomaar stoppen met zoeken. Vijftien jaar geleden, op 29 juli 1984, verdween de 19-jarige Germa van den Boom. De zus van Conny was een weekend alleen thuis, haar ouders waren op familiebezoek. Op zaterdagavond ging ze nog uit met vriendinnen, een buurjongen bracht haar thuis en zag het licht in huis aangaan. Dat was het laatste levens- teken van Germa. Op zondag kwam

ze niet opdagen op een eetafspraak bij haar oom, op maandag verscheen ze niet op haar vakantiebaantje. Haar ouders, gealarmeerd omdat niemand thuis de telefoon opnam, belden vanaf hun weekendadres naar Conny. "Is Germa soms bij jou?"

De politie bagatelliseerde Germa's verdwijning. "Ach, ze is 19 en alleen thuis, die heeft het er even van genomen." Pas toen ze na tien dagen nog niet terecht was, namen ze de zaak serieus en begonnen met een technisch recherche-onderzoek. Op de deurmat zaten bloedspetters: bloed van Germa en bloed van een ander persoon. Opeens trok de politie alle registers open: de nabijgelegen Biesbosch werd helemaal uitgekamd en gedregd, haar signalement op tv verspreid, tips nagetrokken, para-

gnosten geconsulteerd. Het leverde allemaal niets op. Conny: "Elk spoor ontbreekt, er is nog geen haartje van haar gevonden, niks. Ongelooflijk, ik kan er nog steeds met mijn verstand niet bij. Het lijkt wel alsof ze 'ploep' in een gat is gevallen. Echt van de aardbodem verdwenen."

Vroeg oud

Germa's verdwijning zette het leven van de familie Van den Boom totaal op z'n kop. "We woonden in Nieuwendijk, een behoudend dorpje in Brabant, waar iedereen iedereen kent. We dachten altijd: zoiets gebeurt hier niet, dat is iets voor de grote stad." De gedachte dat haar zus slachtoffer was geworden van een misdrijf, beangstigde Conny. Talloze malen spookten er beelden door haar

s weg'

FOTO: ERIK KOTTIER

hoofd. "Stel iemand heeft haar zitten opwachten in huis, welke angsten heeft Germa dan moeten doorstaan?" Jarenlang bleef de familie speuren naar Germa. Als ze in een winkelstraat een meisje met lang blond haar voor zich zagen lopen, haalden ze haar snel in. Zagen ze in een tv-programma een meisje dat leek op Germa, dan vroegen ze de beelden bij de programmamakers op. Sinds de vermissing van Germa kijkt Conny anders tegen de wereld aan, haar spontaniteit is verdwenen. "Het klinkt dramatisch, maar ik ben vroeg oud geworden. Sinds mijn 22ste sta ik niet meer onbevangen in het leven, ik ben niet meer zo open en vrij als vroeger. Zomaar dingen ondernemen doe ik niet, ik denk altijd eerst: wat zal er gebeuren."

Inmiddels heeft Conny drie kinderen. Haar oudste dochter werd geboren op de middag vóór de verdwijning van haar zus. Ze is nu vijftien. "Ik ben veel bezorgder om mijn kinderen dan een doorsnee moeder. Als ik hen even uit het oog verlies, gaat mijn hart al sneller tikken. Ik peins er niet over om met de kinderen naar het strand te gaan als mijn man er niet bij is. Als ik denk wat er met hen kan gebeuren, ben ik heel bang. Soms moet ik vechten om paniek en angstgevoelens te onderdrukken. Dan dwing ik mezelf te denken: oke, ze zijn nu al een kwartier weg, maar het zal wel goed zijn."

Geweten

Conny denkt niet dat ze Germa ooit levend zal terugzien. "In het begin geloofde ik daar wel nog in. Het is verbazend hoe lang je die hoop blijft koesteren, die 1 of 2 procent kans dat ze nog leeft. Dat hou je heel lang bij je. Honderd procent zekerheid dat

ze dood is, hebben we niet. Maar het is te lang geleden, het is onmogelijk dat iemand zich zoveel jaar kan verstoppen." Wel heeft ze de hoop dat ze ooit nog iets van haar terugvindt. "Misschien gaat na al die jaren iemands geweten knagen, misschien gaat er ooit iemand praten. Deze onze-

*'Het lijkt wel of ze
'ploep' in een gat is
gevallen'*

kerheid is afschuwelijk. Als we erachter zouden komen dat ze niet meer leeft, kunnen we het tenminste afsluiten en gaan rouwen. Maar nu kan ik het niet achter me laten, ik kan het niet over mijn hart verkrijgen om te zeggen: sorry Germa, we hebben alles gedaan

wat we kunnen om je te vinden."

Telkens als er een vermissing in het nieuws is, zoals onlangs de verdwijning van de 13-jarige Sabine Jansons, leeft Conny intens met de familieleden mee. "Mijn hele lijf reageert erop, ik voel echt wat die ouders voelen. De hele dag heb ik de radio aan om te luisteren of er nieuws is over zo'n meisje. Het doet me echt zeer als ze dood gevonden wordt. Dan voel ik wat ik al zo lang binnenhoud: onmacht en onderdrukte woede. Op dat moment zou die dader niet voor me moeten staan, ik zou hem wat kunnen aandoen. In wat voor wereld leven we nou dat mensen zich zomaar aan iets of iemand vergrijpen? Ik kan er heel slecht mee omgaan."

Vereniging Achterblijvers na
Vermissing, tel. 020-6256942.

Bio-Industrie

Fantastisch dat u meegewerkt hebt aan de Nationale Brieven Actie voor de bevrijding van legkippen uit kooien!

Ico van der Wellik, Veldhoven

Kosovo 1

In de *Humanist* van mei staat op pagina 32 een bericht dat afkomstig lijkt van het Humanistisch Vredesberaad waar tegen het NAVO-optreden in de Balkan wordt gefulmineerd. Zelfs een vredesduif zal met zijn duivenverstand kunnen inzien dat wij in Europa niet kunnen toelaten dat een van de oudste 'gastvolken' bij ons over de klink wordt gejaagd door een stel moordzuchtige barbaren die denken dat de hele Balkan hun toebe-

hoort. Dat de wapens die ons door de fabrikanten zijn aangeprezen als 'slim' toch minder slim zijn dat we dachten, is nog geen reden om een 'stopstoot' aan het adres van de Servische moordcommando's uitgedeeld door de NAVO, af te keuren. Enig nadenken over de historie van rassenzuivering in ons werelddeel, mag je aan het einde van deze eeuw toch wel verwachten van welk Vredesberaad dan ook.

J.H.C. Steinmeijer, Emmeloord

Kosovo 2

Na het artikel over vreedzaam verzet in de mei-*Humanist* blijven mij nog vragen onbeantwoord. Nu de Europese Sociaal Democratie en de Groenen het groene licht hebben gege-

ven aan NATO om het verdedigingspact om te schakelen tot aanvalspact (met verschrikkelijke gevolgen) wil ik deze partijen vragen of nu elke bevrijdingsbeweging zoals de UÇK op humanitaire gronden geholpen wordt? Worden de Koerdische PKK, de Baskische ETA en de Ieren geholpen? En worden nu ook de Palestijnen, Cyprioten en Corsicanen in het gelijk gesteld? En wat te doen aan de situatie in Turkije, waar de huizen van tienduizenden Koerden zijn platgebrand? En aan Cyprus, waar mensen van huis en haard zijn verdreven? En wat doet de NATO voor de tweehonderdduizend Serviërs die door de Kroaten uit Kroatië zijn verdreven?

Wladimir Soesbergen, Amersfoort

Homostraf

Gepensioneerd jurist Jan Leijten meldt in de *Humanist* van mei dat we het straffen van homoseksuelen, zoals hier in de vorige eeuw gebeurde, nu een groot onrecht zouden vinden. Ik kan het u nog sterker vertellen. We hoeven maar enkele decennia terug om door Nederlandse rechters uitgesproken vonnissen te vinden, die we nu als uiterst onrechtvaardig ervaren. Nederlandse rechters vonden het normaal om homo's ter beschikking van de regering te stellen als zij zich hadden schuldig gemaakt aan een overtreding die bij hetero's niet eens als zodanig werd beschouwd. Een groot aantal homo's ondervond dat hun TBR niet werd opgeheven voordat ze, bijvoorbeeld via aversiotherapieën, hetero waren geworden. Soms werd de TBR-maatregel net zolang verlengd totdat de homoseksueel 'vrijwillig' instemde met castratie. Ik heb op de tv gezien dat voor deze mensonterende ingrepen verantwoordelijke juristen en medici erop hameren dat alle TBR-castraties formeel op basis van volstrekte vrijwilligheid hebben plaatsgevonden. De 'patiënten' hadden er immers ook voor kunnen opteren om tot hun laatste levensdagen in een psychiatrische inrichting te verblijven.

R. Bolman, Rotterdam

ingezonden mededelingen

Nalaten is iets heel anders dan nalatigheid

Bij een overlijden moet er snel heel veel geregeld worden. Dat gaat veel gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Maar veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om zulke maatregelen te treffen.

Het Steunfonds Humanisme heeft betrouwbare, ervaren mensen die u kunnen helpen. Als uw executeur-testamentair bespreken ze met u hoe uw laatste wil er uit moet komen te zien. En uiteindelijk dragen ze ook nog zorg voor punctuele uitvoering.

Het Steunfonds Humanisme is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch op nummer (020) 521 90 00 of met de onderstaande bon.

STEUNFONDS
Humanisme

JA ik wil meer informatie over een executeur-testamentair van het Steunfonds Humanisme.

naam _____ v / m
adres _____
pc / plaats _____
telefoon _____

H

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

Uit het hoofdbestuur

Mondiaal warenhuis

"In een warenhuis word je via pijlen op de grond langs een geweldige hoeveelheid goederen gevoerd. Dat assortiment verandert steeds, het bedienend personeel wisselt in hoog tempo, ook de organisatiestructuur wijzigt voortdurend. Het lijkt alsof je keuzemogelijkheden groter worden, maar er steekt een professionele regie achter, gericht op winstoptimalisering. Je moet als 'koning klant' stevig in je schoenen staan, veel weten en doorzien, om in zo'n omgeving inderdaad je eigen bewuste keus te blijven maken."

"Ik heb het gevoel dat iets dergelijks in onze hele samenleving aan de hand is. We nemen op allerlei manieren deel aan de processen die ons welvaart brengen. Maar de effecten van die processen op de wereldsamenleving kennen we vaak voor een deel af of kennen we onvoldoende. Soms aanvaarden we dat als onvermijdelijk ('m'n auto, m'n pc, ik plaats wel kanttekeningen, maar kan niet zonder') Soms voelen we ons echt bij de poot genomen ('Wist jij dat product X zo schadelijk was voor milieu en gezondheid? Dat onze firma indirect gebruik maakt van kinderarbeid? Dat onze partij betrokken is bij fraude?') Humanisten kunnen vanuit hun levensbeschouwing bijdragen aan een kritische bezinning op mondiale processen. Op zoek naar meer overzicht en inzicht. Dat stelt mensen beter in staat tot het bewust doen van eigen, ethisch te verantwoorden keuzes in het mondiale warenhuis."

Daarom denkt Wil Boelema, interim-directielid van een scholengemeenschap en sinds kort lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, dat de humanistische beweging er niet onderuit komt zich internationaal krachtiger te organiseren en presenteren. "We denken wereldwijd steeds meer in geld, laten ons leiden door de macht van het getal. Maar waarom laten we het produceren en verhandelen van wapens nog steeds over aan het particulier ondernemerschap? En zijn de vraagstukken van milieu, van bevolkingsplanning, van voedsel- en waterschaarste werkelijk zo onoplosbaar, of wordt dat deels zo gelaten vanuit politiek-economische belangen? Daarnaast zijn er onmiskenbare zegeningen en successen van wetenschap en techniek én van de mondiale economie, waar niemand zich van wil afkeren.."

"Het HV zal zich dus wereldwijd moeten oriënteren en deel moeten uitmaken van die globalisering. Tegelijkertijd willen we onze leden graag informeren en inspireren. En dat kan alleen als je ze aanspreekt in hun eigen situatie. Wij willen regionaal activeren en projectmatig ondersteunen. Een steeds complexere boodschap vertalen naar een steeds kleinschaliger niveau. In mijn ogen is dat een van de belangrijkste uitdagingen voor het HV."

'Een Humanistisch Perspectief', dat binnenkort verschijnt, ziet Boelema als 'een eerste poging' om die uitdaging aan te nemen.

Voorjaarsactie succes

Hierbij dank ik al diegenen die een bijdrage leverden aan de voorjaarsactie van het Steunfonds Humanisme heel hartelijk. De actie is een succes geworden, mede omdat er een respectabel aantal machtigingen is binnengekomen. Dit draagt bij aan de continuïteit van ons werk. Wij verheugen ons over de vaste relatie met deze donateurs en het vertrouwen dat zij in ons stellen.

Yvonne Breuk, directeur

In memoriam

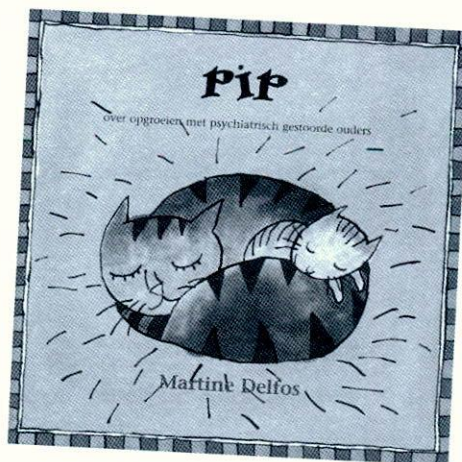
Deze zomer is Peter van Agteren overleden. Peter was op tal van plekken zeer actief binnen de humanistische beweging, onder meer als lid van de redactiecommissie van de *Humanist*. De redactie zal zijn mooie combinatie van mildheid en scherp inzicht erg missen.

Krijg de Pip

Aan die uitdrukking moet Marjan Delfos gedacht hebben toen ze *Pip* schreef, een boekje voor kinderen van zes tot twaalf jaar, die last hebben van het gedrag van een psychiatrisch gestoorde ouder.

Pip gaat over een vrolijk poesje en zijn wispelturige moeder. Het boekje is een hulpmiddel om uit te leggen wat een psychiatrische stoornis is en om een kind er toe aan te zetten erover te praten. Waarom is mama soms hartelijk en verzorgend en dan weer angstaanjagend boos of verdrietig? Kinderen die opgroeien bij psychiatrisch gestoorde ouders zijn er vaak van overtuigd dat zij schuldig zijn aan het gedrag van hun ouders. Zij hebben er meestal geen idee van wat er achter het grillige gedrag van hun ouders schuilt. Dit boekje is een hulpmiddel om de problematiek uit te leggen en bespreekbaar te maken.

Dierenverhaal geschreven door psycholoog Martine Delfos, Trude van Waarden Producties, Bussum 1999. ISBN 90-755-64-244.

Wakker Dier

De bijsluiter van Stichting Wakker Dier, meegestuurd met het zomernummer van de *Humanist*, heeft heel wat beroering gewekt. De bijsluiter is een voorge-drukte brief, geadresseerd aan een legbatterijhouder, waarin hem wordt gevraagd geen kippen meer in kooien te houden. Veel lezers vonden het niet juist dat het Humanistisch Verbond opriep om een brief vol klachten naar een met name genoemd persoon te sturen.

Deze klacht berust op enkele misverstanden. De brief is weliswaar aan een persoon gericht, maar het betreft hier het hoofd van een bedrijf dat in tal van openbare bestanden voorkomt. Maar belangrijker nog: het bestuur van het Humanistisch Verbond heeft niets te maken gehad met deze actie. De *Humanist* heeft de bijsluiter van Stichting Wakker Dier geaccepteerd. De *Humanist* heeft redactionele vrijheid en kan dat op eigen gezag beslissen. Wat Wakker Dier onder de voorgedrukte brief heeft gezet, namelijk dat de brief wordt verspreid door het Humanistisch Verbond, klopt dus niet. Een bijsluiter is gewoon een soort advertentie, waarvan de inhoud voor rekening van de adverteerder komt. Natuurlijk plaatst de *Humanist* niet alle advertenties klakkeloos (we weigeren bijvoorbeeld tabak- of alcoholreclames), maar in dit geval stond de redactie sympathiek tegenover de doelstellingen van Wakker Dier. We hebben ons duidelijk verkeken op hoe de actie bij veel lezers zou overkomen.

Van een andere orde, maar natuurlijk heel erg genant, is dat sommige brieven waren geadresseerd aan de verkeerde bedrijven. Stichting Wakker Dier biedt daarvoor elders in dit nummer haar excuses aan.

De redactie

ingezonden mededelingen

Rectificatie

Nationale Brievenactie

In het vorige nummer van de *Humanist* zijn exemplaren verspreid van de Nationale Brievenactie. Deze actie van Wakker Dier, Rechten voor al wat Leeft en Varkens in Nood richt zich op legbatterijhouders via brieven die burgers door kunnen sturen. Met de brief verzoekt de consument de pluimveehouder om in de toekomst af te stappen van het houden van kippen in kooien, in welke vorm dan ook.

Ondanks de voorzichtigheid die we hebben betracht door de adressen aan te kopen bij een gerenommeerd direct-mail-bedrijf, bleek het adresbestand vervuild. Er zaten ook adressen tussen van bedrijven die hun kippen laten scharrelen, in volières houden of zelfs geen legkippen hebben. Ook deze bedrijven werden in de brief aangesproken als legbatterijhouders, wat uiteraard heel vervelend en onterecht is. Temeer daar scharrel-, volière en freilandkippenhouders naar onze overtuiging de maatschappelijke onvrede over het houden van hennen in (batterij)kooien goed aanvoelen.

Zodra deze kwestie aan het licht kwam, is de actie gelijk stopgezet en hebben alle gedupeerde boeren een excuusbrief ontvangen. Ook zijn wij direct uit gaan zoeken waarom de desbetreffende bedrijven zijn opgenomen in een bestand met legbatterijhouders.

Wij betreuren dat dit zo gelopen is en willen bij deze onze oprechte excuses aanbieden aan een ieder die hierdoor gedupeerd is.

We hebben een lijst opgesteld met de adressen van deze bedrijven. Als u deze lijst wilt ontvangen, kunt u die opvragen bij Wakker Dier, Antwoordnummer 4088, 3500 VB Utrecht.

Filosofie en management

Al ver voor het jaar nul filosofeerden mensen over basale levensvragen die een verbinding legden met het bestaansdoel. Waarom zijn wij hier? Wat is waarheid? Dergelijke vragen zijn natuurlijk ook te stellen over ons 'zaken doen'. Waar sturen we met z'n allen op aan? Hoe ver laten we het komen met de consumptie-maatschappij? In 'Filosofie en Management' van De Baak vind je kort en helder de grote filosofische stromingen uitgelegd, toonaangevende boeken en tijdschriften en zelfs internetsites. Niet alleen interessant voor managers, zoals de titel aangeeft, maar voor iedereen die 'wat wil' met filosofie of zijn parate kennis wil opfrisen.

Managementwijzer 'Filosofie en Management', samengesteld door Angenita Terhorst, De Baak, 1999 ISBN 90-76319-10-3. Info via e-mail: ilc@debaak.nl

Rekenschap september

In het septembernummer van *Rekenschap* aandacht voor de geschiedenis van het humanisme. De gastredacteuren van dit wetenschappelijke tijdschrift van het Humanistisch Verbond, Carla van Baalen en Peter Derkx, kwamen ongepubliceerde toespraken tegen van een van de wegbe-reiders en oprichters van het Verbond: H.J.Pos. Twee van zijn toespraken worden afgedrukt, voorzien van commentaar van Peter Derkx. Verder in dit nummer een levensbeschrijving van Marcel Fresco, een betoog dat Cicero geen kosmopoliet was en dus geen humanist, en artikelen over nihilisme en moraal, vrouwenhulp-verlening en Iris Murdoch.

Bestellen kan door f17,50 over te maken op giro 58 van het Humanistisch Verbond, Amsterdam, o.v.v. 'Rekenschap september'.

Datum ALV

Het Hoofdbestuur nodigt hierbij alle leden van het Humanistisch Verbond uit voor de Algemene Leden Vergadering (ALV) in Utrecht op zaterdag 20 november 1999.

Op het programma onder meer de begroting en het beleidsplan 2000-2002. Het middagprogramma staat in het teken van het Humanistisch Perspectief 21. Enkele van de 21 *stellingen voor de 21ste eeuw* zullen in workshops worden uitgediept. Hiervoor zullen ook deskundige sprekers worden uitgenodigd. In het oktobernummer van de *Humanist* meer informatie over exacte plaats en programma.

Wilt u meepraten en meebeslissen over het beleid van het Humanistisch Verbond? Geeft u zich dan op bij het directiesecretariaat, Loes Thewissen, telefoon (020) 5219020 en u ontvangt begin oktober de ALV-stukken. De secretariaten van de afdelingen zullen deze ALV stukken automatisch ontvangen.

Oproep

Het Humanistisch Verbond is dringend op zoek naar vrijwilligers voor het bemensen van stands. Het succes van een stand van het HV op beurzen, tentoonstellingen en dergelijke is voornamelijk afhankelijk van de mensen die achter de stand staan. Daarom is het HV naarstig op zoek naar enthousiaste vrijwilligers die -af en toe- met kennis van zaken en een publieksvriendelijke instelling een stand willen bemensen in hun regio. Ook vrijwilligers die in hun auto informatiemateriaal van het Landelijk Bureau in Amsterdam naar beurzen en terug willen vervoeren, zijn meer dan welkom. Onkosten en benzine worden uiteraard vergoed.

Bel voor meer informatie Annemarie Rohlfs of Roeland Ensie, telefoon (020) 5219000, e-mail: info@lb.humanistischverbond.nl

Moeilijke gesprekken

Vragen om salarisverhoging. Het beëindigen van een relatie. Verontschuldigen aanbieden. De handleiding 'Moeilijke gesprekken' kan helpen als je een gesprek moet voeren waar je als een berg tegenop ziet, maar waar je niet onderuit kunt. Hoe je zo'n gesprek aanpakt en waar je rekening mee moet houden, staat in dit leesbare, wetenschappelijk onderbouwde boek.

'Moeilijke gesprekken', Douglas Staone, Bruce Patten en Sheila Heen. Uitgeverij Spectrum, f34,90, ISBN 90-274-6518-5.

Oorlogsdagboek

Sadbera Gashi, nu achttien jaar, begon twee jaar geleden met het schrijven van haar dagboek toen ze nog in Pristina, Kosovo woonde. Inmiddels leeft ze in een vluchtelingenkamp in Albanië. In haar dagboek doet Sadbera verslag van de gruwelijkheden die zij heeft meegemaakt tijdens de etnische zuiveringen in Kosovo. Sadbera heeft haar dagboek in het Italiaans geschreven, haar geheimtaal die niemand anders kon lezen. In eenvoudige en directe bewoordingen weet zij, beter dan welk journalistiek verslag ook, de woede van een volk op de vlucht onder woorden te brengen. Een deel van de opbrengst komt ten goede aan de slachtoffers van de oorlog in Kosovo. 'Weg uit mijn land' van Sadbera Gashi, Uitgeverij Arena, f25,-, ISBN 90-6974-375-2.

Academisch humanisme

Het komende academisch jaar zullen de Socrates-hoogleraren, aangesteld door het Humanistisch Verbond, het humanistische gedachtengoed weer op wetenschappelijk niveau ontwikkelen en vernieuwen.

Paul Cliteur verzorgt in Delft colleges over moderne ethische vraagstukken.

Marian Verkerk behandelt in

Groningen zorgethiek en medische

ethiek. Nationalisme en kosmopolitisme is

het thema dat Frans

Jacobs in Leiden bij de

kop pakt. Henk Visser

doceert in Maastricht weten-

schapsfilosofie en filosofie van de kunstmatige

intelligentie. Annemarie Mol verzorgt in Twente

een programma rond de vraag: 'Wat is de mens

aan het einde van de twintigste eeuw?' Ruut

Veenhoven geeft in Utrecht college over kwaliteit

van leven en in Wageningen geeft Wouter

Achterberg colleges 'inleiding natuur en samenle-

ving'.

Wilt u colleges van de Socrates-hoogleraren bijwo-

nen of als student hele cursussen volgen, vraag dan

het gratis onderwijsprogramma aan bij André

Hielkema, (030) 2390113. Voor deelname aan de

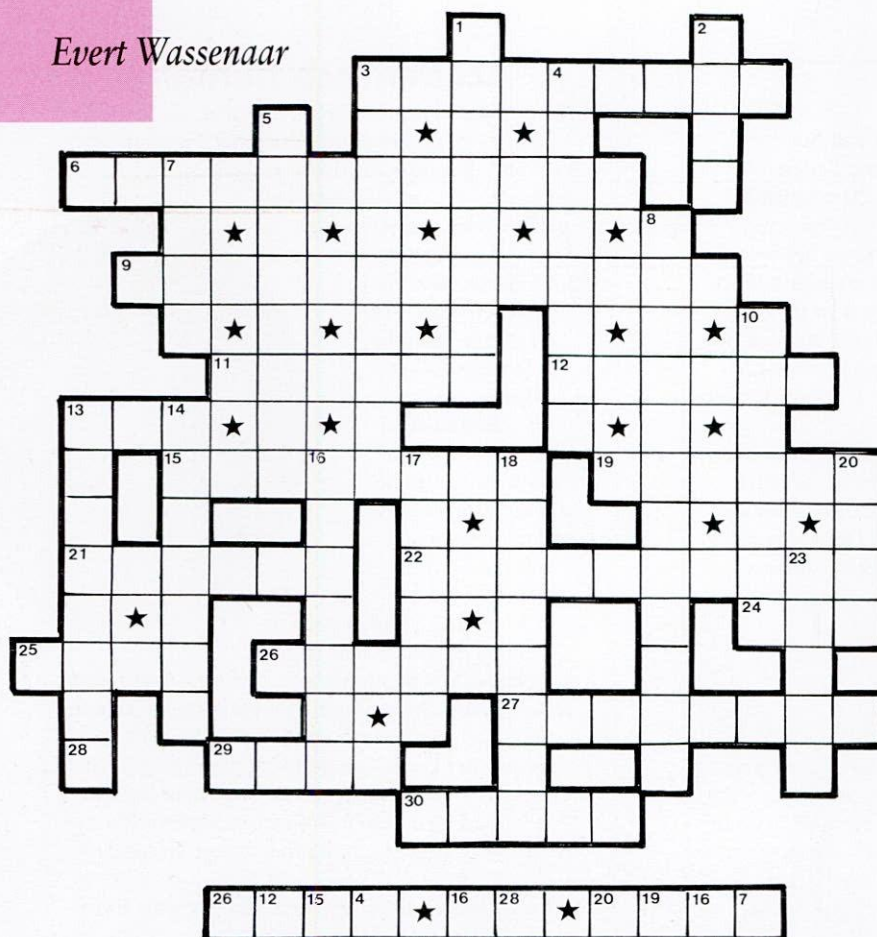
cursussen bestaan verschillende regelingen. Contact

vooraf met de docent is wenselijk en soms vereist.

CRYPTOGRAM

Evert Wassenaar

Horizontaal

- 3 Kanaal voor onderkruipers. (9)
- 6 Ouderwets crimineel kledingstuk. (12)
- 9 Zij is in de zaak van haar vader. (13)
- 11 Kleine interieurverzorgster. (6)
- 12 Zo begint een schaker. (6)
- 13 Bevaren jongen. (13)
- 15 Soms bedrieglijk voorkomen. (8)
- 19 Direct jonge plant. (2+4 of 6)
- 21 Daar mag je alleen maar naar kijken. (6)
- 22 Zekere reiniging is maar een kleinigheid. (10)
- 24 Korte tijd. (3)
- 25 Als het zo zit is het wel goed. (4)
- 26 Man uit de polder. (6)
- 27 Klein bouwland dat er soms niet meer is. (8)
- 29 Fris gedicht. (4)
- 30 Beestje na het feestje. (5)

Wanneer u letters uit overeenkomstig genummerde vakjes overbrengt naar de balk onder de puzzel dan ontstaat daar de in te zenden oplossing.

Win een boekenbon!

De redactie verlooft een boekenbon onder de inzenders van het juiste, gezochte woord (onder het cryptogram). Stuur uw oplossing vóór 20 september naar: Redactie Humanist, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam. De winnaar krijgt bericht en wordt in de volgende Humanist vermeld.

Oplossing cryptogram zomernummer

Horizontaal

4 lijf, 6 prijzen, 8 gedetailleerd, 11 senioren, 12 nier, 14 mansoor, 16 berusting, 17 roos, 20 dikkerd, 22 vel, 24 jojo, 25 naakt, 27 Eva, 28 elf, 29 duim, 30 mopneus.

Het gezochte woord was: WELLEVENDE

Boekenbon gewonnen door H. Van Gans uit Appingedam.

Verticaal

- 1 Gril die ook van hem kan zijn. (8)
- 2 Wezen van de poedel. (4)
- 3 (Deel van een) haas. (9)
- 4 Onbestendige vogel. (8)
- 5 Dubbele zin. (8)
- 7 Gelukbrengend lichaamsdeel. (4)
- 8 Bedrieglijk kippenfokker. (12)
- 10 Muzikaal ontsnapingsplan. (7)
- 13 Hogere gebieden. (8)
- 14 Vogel die graag thuis zit. (7)
- 16 Met een f meer niet meer zo kortstondig. (7)
- 17 Wel of geen leven. (6)
- 18 Vertrouwd wezen zonder veel weerstand. (8)
- 20 Zo'n kaart is een waarschuwing. (4)
- 23 Geef 'm van haar. (5)

Verticaal

1 spillebeen, 2 lijnen, 3 weerlicht, 5 flapoor, 7 kersenmond, 9 Eenoog, 10 hamerteen, 13 rein, 15 punthoofd, 18 Aleida, 19 eksterroog, 21 mollig, 23 lak, 26 Venus.

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond, 53-ste jaargang nr. 9 september 1999

Redactieadres:

Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.
Tel.: 020 - 5219030
e-mail:
humanist@lb.humanistischverbond.nl

Kantooradres:

Sarphatikade 13, Amsterdam.
Fax: 020 - 5219080
Algemene informatie:
Tel.: 020 - 5219000

Redactie:

Huib Afman
Janneke Holtslag (Denken & Doen)
Rien Jans
Leonie van den Schoor
Marjan Slob (hoofredacteur)

Vormgeving en Prepress:

Brouwer Digitaal, Utrecht
Anita Baljet

Medewerkers aan dit nummer:

Bart Beijer, Eric Boekel, Alette van Dogenaar, Caecilia van der Drift, Gert van Dijk, Erik Kottier, Marco Kunst, Martine van der Reijden, Paul Romijn, Judith van der Stelt, Evert Wassenaar

Omslag:

Nitin Vadukul

Redactiecommissie:

Marleen Janssen Groesbeek, Jan Haasbroek, Saskia ter Kuile, Hans Martens, Willem Offenberg

Druk:

Hoonte Bosch en Keuning, Utrecht

Internet:

De Humanist wordt op Internet aangekondigd op de HV-homepage:
<http://www.humanistischverbond.nl>

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig aangekondigd op teletekst 325

Gesproken Humanist:

De Humanist wordt ingesproken op cassette. Een jaarabonnement kost f55,-. Aan te vragen bij: Centrum voor gesproken lectuur, tel. 0486 - 486486

Opzegtermijn:

Lidmaatschappen en abonnementen lopen automatisch door tenzij voor 1 november schriftelijk is opgezegd.

Advertenties:

Uitgeverij Recent, Den Haag
Tel. 070 - 3385400
Fax 070 - 3587299

De Humanist wordt gedrukt op lichthouhoudend mc papier, chloorvrij.
ISSN: 0025-9489

Verras iemand met een cadeau-abonnement op de Humanist!

Kent u iemand die de Humanist graag zou lezen? En wilt u hem of haar een jaarabonnement van f55,- schenken? Vraag dan snel de kaart voor een cadeau-abonnement aan. Op de kaart is ook ruimte voor een persoonlijke wens of boodschap aan de ontvanger van het cadeau. Eén telefoontje naar de Humanist is genoeg: 020 - 5219090.

Humanist, voor een andere kijk op uw leven.

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

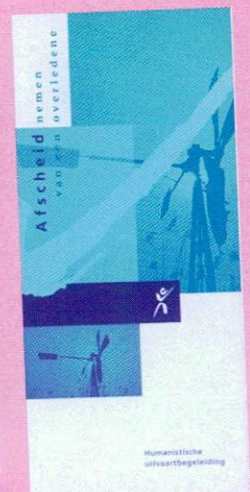
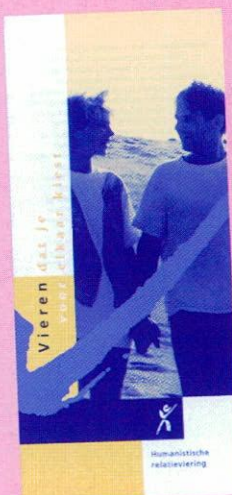
De Humanist kent u natuurlijk al. U kunt voor f55,- per jaar een abonnement nemen. Een proefabonnement (drie nummers voor een tientje) is ook mogelijk.

Voor lezers met interesse voor wetenschap en cultuur is er het kwartaalblad Rekenschap (vanaf f50,- per jaar).

U kunt ook donateur van het Steunfonds Humanisme worden. Het Steunfonds is een werkstichting van het HV met als doel het verwerven en beheren van financiële middelen. Als donateur ontvangt u twee keer per jaar informatie over projecten en activiteiten van het HV met een acceptgiro. Zo kunt u per keer beslissen of u een financiële bijdrage wilt geven.

Lid worden van het Humanistisch Verbond biedt nog meer voordelen! U krijgt negen keer per jaar de Humanist in huis. En ontvangt regelmatig nieuws over activiteiten bij u in de buurt. Als lid helpt u bovendien bij het instandhouden van geestelijke verzorging, uitvaartbegeleiding, relatieviering en humanistisch vormingsonderwijs. Het lidmaatschap kost f100,- per jaar; jongeren tot 27 jaar en mensen met een minimuminkomen betalen een lager tarief (resp. f40,- en f55,-).

Het HV heeft verschillende folders en brochures die u meer informatie geven. Interesse? Bel publieksvoorlichting 020 - 521 90 90. Of gebruik de bon in deze Humanist!

Veursestraatweg 185,
2264 EG Leidschendam,
tel. 070 - 444 10 00

De Robert-Fleury Stichting is een Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis. Tot de verzorgingsgebieden behoren de Haagse Randgemeenten, Zoetermeer en de regio Midden-Holland. De hoofdlocatie is gevestigd in Leidschendam. De Stichting heeft voorts een Algemeen Psychiatrische Voorziening in Gouda, een Multi Functionele Eenheid in Zoetermeer (onder één dak met Circuit Verslavingszorg Parnassia) en poliklinieken in Leidschendam, Voorburg, Zoetermeer en Gouda. In Leidschendam wordt daarnaast specialistische zorg geboden aan patiënten met (ernstige) eetstoornissen en dove psychiatrische patiënten, beide met een landelijke functie.

Binnen de Robert-Fleury Stichting wordt behandeling aangeboden volgens het principe van de zorgvernieuwing. Zorg op maat, continuïteit van zorg en maatschappelijke integratie zijn daarbij steeds de uitgangspunten. Op dit moment beschikt de Stichting over ongeveer 700 behandelplaatsen.

De Raad van Bestuur van de Robert-Fleury Stichting zoekt, wegens vertrek van de huidige humanistisch raadsvrouw per direct, contact met kandidaten voor de functie van

Humanistisch geestelijk raadsman/-vrouw (voor 16 uur per week)

Bij de dienst Geestelijke Verzorging werken drie medewerkers, te weten een predikant, een R.K.-priester en een Humanistisch Raadsman. Er is gekozen voor een pluriform aanbod van geestelijke verzorging binnen het ziekenhuis.

De voornaamste taken zijn o.a.:

- het verlenen van geestelijke verzorging, aan (groe-) patiënten en hun relaties gericht op de maatschappelijke integratie van de patiënt en het, door consultatie, bieden van ondersteuning/begeleiding aan de eigen omgeving van de patiënt;
- het leveren van een bijdrage aan het kwaliteitsbeleid betreffende levensbeschouwelijke en ethische zaken en het creëren van een sfeer waarin deze zaken in de dagelijkse omgang met patiënten tot hun recht kunnen komen;
- het deelnemen aan verschillende overlegorganen.

Functie-eisen:

- een afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidingsinstituut of aan de Universiteit voor de Humanistiek;
- bereidheid tot samenwerking met de geestelijke verzorgers van rooms-katholieke en protestants-christelijke signatuur en met andere disciplines werkzaam in de behandelteams;

- ervaring met de geestelijke verzorging binnen de psychiatrie vormt een pre;
- inhoudelijke benoeming tot humanistisch geestelijk raadsman/-vrouw door het Humanistisch Verbond.

Arbeidsvoorwaarden:

- het salaris bedraagt afhankelijk van de ervaring minimaal f 2.356,65 en maximaal f 3.710,74 bruto per maand gebaseerd op een dienstverband van 16 uur conform F.W.G. 65;
- arbeidsvoorwaarden en rechtspositie conform de CAO-Ziekenhuiswezen;
- werktijden in onderling overleg te bepalen.

Inlichtingen over de functie worden u gaarne verstrekt door de heer J. van Rooij, R.K.-geestelijk verzorger of mevrouw J. van der Perk, Prot.-Chr.-geestelijk verzorger (070-444 10 00, toestel 1050, resp. toestel 1052).

Uw schriftelijke sollicitatie, voorzien van C.V. kunt u binnen twee weken na verschijning van dit blad, richten aan de Robert-Fleury Stichting, afdeling P.O.&O, t.a.v. de heer L. Seegers, personeelsconsulent, postbus 422, 2260 AK Leidschendam, o.v.v. vacaturnummer 99004D.

Internet: www.robert-fleury.nl, e-mail: rfs@robert-fleury.nl

Fontis Amsterdam biedt onder het motto "Zorg vraagt om aandacht" in acht vestigingen zorg en diensten aan bewoners en externe cliënten. Zij streeft naar dienstverlening die nauw aansluit op de vraag van de oudere mens en niet ophoudt bij de voordeur van de vestiging. Het pakket aan diensten en hulp is breed en veelzijdig. Fontis zoekt medewerkers die meer kunnen dan het (technisch) goed uitvoeren van werkzaamheden; aansluiten op de behoeften en de levensgeschiedenis van cliënten is minstens zo belangrijk. Goede werkomstandigheden, scholingsmogelijkheden en ruimte voor initiatief en ontplooiing zorgen voor een plezierig werkklimaat.

Tot Fontis Amsterdam behoren: R.K. Zorgcentrum Bernardus, De Bogt/Westerbeek, De Klinker, De Rietvinck, Het Schouw, De Venser/De Garstkamp, R.K. Zorgcentrum Sint Jacob en het Willem Drees Huis. Het Centraal Bureau is gevestigd aan de Rode Kruisstraat in Amsterdam-Noord.

In de verpleeghuizen wonen ruim 300 bewoners. In de verzorgingshuizen zijn dat er 1263. De aanleunwoningen en seniorenwoningen bieden plaats aan ongeveer 1000 bewoners. In Fontis zijn meer dan 1500 betaalde medewerkers.

De verzorgingshuizen Het Schouw in Amsterdam-Noord met 227 bewoners, het Willem Drees Huis in de Watergraafsmere met 79 bewoners, De Klinker in de Kinkerbuurt met 79 bewoners en De Rietvinck in de Jordaan met 85 bewoners komen graag in contact met

2 humanistisch raadsliden die de geestelijke zorg in de huizen nader vorm willen geven.

De vakature in Het Schouw ontstaat door het aanvaarden van een functie elders door de huidige humanistisch raadsvrouw; in de andere huizen betreft het een nieuwe functie.

Functie inhoud:

- het op verzoek van de bewoner voeren van individuele gesprekken veelal gericht op levens- en bestaansvragen
- het vorm en inhoud geven aan herdenkingsbijeenkomsten in samenwerking met bewoners en medewerkers
- het begeleiden van groepsgesprekken met bewoners aan de hand van thema's
- het gevraagd en ongevraagd adviseren van het management inzake ethische vraagstukken en zorginhoudelijk beleid
- het ondersteunen van medewerkers en teamleiders inzake individuele bewonersvraagstukken

Profiel:

Fontis is volop in beweging en vraagt van haar medewerkers veranderingsgezindheid en enthousiasme. Respect voor bewoners en medewerkers staat voorop.

Wij verwachten van de kandidaat dat deze zelfstandig de functie kan vormgeven. Wij achten het van belang dat de verschillende onderdelen van de functie voldoende aandacht krijgen hetgeen creativiteit, improvisatievermogen en efficiënt omgaan met tijd en ruimte van de kandidaat vraagt. Kwaliteiten als afstand kunnen nemen en beschouwen alsmede affiniteit met de doelgroep zijn voor deze functie onontbeerlijk.

Wij vragen van u een afgeronde opleiding aan de Universiteit van Humanistiek of middels scholing daaraan gelijkwaardig. Ervaring als humanistisch geestelijk verzorger is gewenst.

Arbeidsvoorwaarden:

Onze gedachten gaan uit naar 2 humanistisch raadswerkers die in totaal 40 uur worden aangesteld voor de 4 locaties; Het Schouw heeft een vakature voor minimaal 16 uur; de andere huizen ieder 8 uur per week.

De aanstelling is voor de duur van 1 jaar waarna bij gebleken geschiktheid een aanstelling voor onbepaalde tijd volgt.

Vooralsnog is de functie ingedeeld op functieniveau 12 van de CAO-verzorgingshuizen maximaal f 7026,- op fulltime basis.

Reacties:

Informatie kunt u inwinnen bij mevrouw Marga Bögels directeur Willem Drees Huis telefoon 020 - 6932850 of mevrouw Ellen Loomans humanistisch raadswerker in Het Schouw op dinsdag of vrijdag telefoon 020 - 6372022. Schriftelijke sollicitaties kunt u sturen aan Het Schouw, Th. Weeversweg 137, 1025 ax Amsterdam, t.n.v. Mevrouw Carla Molkenboer directeur; vóór 15 september a.s.